



PRAVNA REGULACIJA ŽIVOTNIH
ZAJEDNICA ISTOG SPOLA U
HRVATSKOJ, SLOVENIJI, SRBIJI I
BOSNI I HERCEGOVINI

PРАВНА РЕГУЛАЦИЈА ЗИВОТНИХ ЗАЈЕДНИЦА
ИСТОГ СПОЛА У ХРВАТСКОЈ, СЛОВЕНИЈИ, СРБИЈИ И
БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Sarajevo, 2015

Edicija *Ljudska prava* Sarajevskog otvorenog centra
Ediciju uređuje: Emina Bošnjak
Broj izdanja: 44

Naslov: Pravna regulacija životnih zajednica
istog spola u Hrvatskoj, Sloveniji,
Srbiji i Bosni i Hercegovini
Autor_ice: Radenko Jotanović, Mirna Alibegović,
Darko Radić i Boris Krešić
Priredio: Boris Krešić
Lektura_korektura: Maja Sijerčić
Prelom i dizajn: Dina Vilić
Izdavač: Sarajevski otvoreni centar, www.soc.ba
Za izdavača: Saša Gavrić

© Sarajevski otvoreni centar

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njezinih dijelova je poželjno, uz prethodno pismeno informisanje izdavača na mail: office@soc.ba

Ova publikacija izrađena je u okviru projekta koji finansira Evropska unija, uz podršku Fondacije Astraera. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost izdavača i ni na koji način ne odražava stavove Evropske unije.



ISBN 978-9958-536-41-0

**PRAVNA REGULACIJA ZIVOTNIH ZAJEDNICA ISTOG
SPOLA U HRVATSKOJ, SLOVENIJI, SRBIJI I
BOSNI I HERCEGOVINI**

Sarajevo, 2015

SADRŽAJ

7	UVOD
9	Radenko Jotanović ZAJEDNICA ŽIVOTA OSOBA ISTOG SPOLA U REPUBLICI HRVATSKOJ
27	Mirna Alibegović ZAJEDNICA ŽIVOTA OSOBA ISTOG SPOLA U REPUBLICI SLOVENIJI
40	Darko Radić ZAJEDNICA ŽIVOTA OSOBA ISTOG SPOLA U REPUBLICI SRBIJI
50	Boris Krešić PRAVA OSOBA ISTOSPOLNE ORIJENTACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI
62	ZAKLJUČAK
65	Autori_ice
67	O Sarajevskom otvorenom centru

UVOD

Razvoj prava istospolnih partnera u Evropi se odvijao od potpunog nepriznavanja istospolnih odnosa do pravnog priznavanja roditeljstva istospolnim parovima. Odnosno od nepriznavanja istospolnih zajednica, pa sve do omogućavanja istospolnim partnerima da usvoje djecu. Pravilo koje je zajedničko svim savremenim državama jeste činjenica da su sve osobe jednake pred zakonom. Promjene u strukturi i konceptu porodičnih odnosa, posljedica su brze i neprestane evolucije porodice kao jedinice društva, te razvijanje načela individualizma i liberalizma u ličnim odnosima pojedinaca u društvu. U modernom društvu stalno se dešavaju brojne i raznovrsne promjene, od kojih su neke vrlo značajne i pomalo neočekivane, ako ne u smislu njihovog sadržaja i posljedica, onda, svakako, u pogledu brzine nastupanja i razvoja događaja koji tome prethode, ili ih simultano prate. Ovakav trend nije zaobišao ni važne društvene i pravne ustanove kakve su porodica, odnosno brak.¹ Od kraja XX. vijeka nastupile su radikalne promjene u odnosu društva i države prema ovim kategorijama, naročito u smislu napuštanja isključivosti tradicionalnog koncepta braka i porodice i uvođenja u pravni poredak novih oblika životnih zajednica. Širi okvir ovakvog razvoja događaja, u značajnom dijelu ima svoje izvorište u individualističkoj filozofiji i na njoj zasnovanoj afirmaciji individualnih prava i sloboda. Danas je u većini zemalja istospolnim parovima dozvoljeno zaključenje životnog ili registrovanog partnerstva. Pri regulisanju pravnog režima u vezi sa istospolnim zajednicama, postavlja se pitanje prihvatljivosti takve regulacije sa aspekta morala društva. S druge strane, donošenje zakonodavnih akata o ovoj materiji, ponajprije zavisi i od političke klime koja trenutno vlada u predstavničkim tijelima.

U savremenim pravnim sistemima izvršene su značajne promjene u propisima kojima se uređuju brak, porodica, ali i drugi oblici životne

¹ Najbolji primjer je Republika Irska, koja do 1997. godine nije dozvoljavala razvod braka, posebno uvažavajući moralne i pravno-političke vrijednosti ove ustanove, da bi za 18 godina stav prema braku bio radikalno promijenjen. Te godine, Republika Irska je referendumom legalizovala brak između osoba istog pola.

zajednice. Proces ukidanja diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije, istovremeno je označio i početak pravne regulacije istospolnog životnog partnerstva. Evropska unija je Poveljom o osnovnim pravima Evropske unije iz 2000. godine² potvrdila potrebu priznavanja prava na sklapanje braka i zasnivanje porodice u skladu sa nacionalnim pravom (čl. 9). U skladu sa ovim dokumentom, brak ili vanbračna zajednica između lica istog spola bit će punovažni, kao i pravna dejstva koja su im priznata, ukoliko je tako propisano nacionalnim pravom. Za razliku od Povelje, u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i osnovnim slobodama iz 1950. godine³ pravo na sklapanje braka povezuje se s licima različitog spola. Iako se u Evropskoj konvenciji, u članu 14 propisuje zabrana diskriminacije, pa i na osnovu spola, pravo na sklapanje braka, ipak se povezuje s licima različitog spola.⁴ U tom smislu, propisano je da od trenutka kada postanu sposobni, muškarac i žena imaju pravo da stupe u brak i zasnuju porodicu, u skladu sa nacionalnim pravom (čl. 12 Evropske konvencije).

2 Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2000 O.J. (C 364) 1 (Dec. 7, 2000).

3 Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, usvojio je Savjet Evrope (Council of Europe) u Rimu 4.11.1950. godine

4 Dominantan stav u teoriji i praksi je da se pomenuta zabrana diskriminacije ne može shvatiti kao mogućnost priznavanja prava licima istog pola da stupe u brak.

ZAJEDNICA ŽIVOTA OSOBA ISTOG SPOLA U REPUBLICI HRVATSKOJ

U Republici Hrvatskoj je donesen zakon kojim se reguliše zajednica života lica istog spola. Radi se o Zakonu o životnom partnerstvu osoba istog spola (u nastavku teksta Zakon), koji je na snazi od 5.8.2014. godine.⁵ Ovaj zakon je usvojio Hrvatski sabor na zasjedanju održanom 15.7.2014. godine sa 89 glasova „za“ i 16 glasova „protiv“. Na taj način je, pored bračne i vanbračne zajednice, koja je regulisana Obiteljskim zakonom,⁶ priznato i životno partnerstvo i neformalno (*de facto*) životno partnerstvo kao zajednice koje predstavljaju porodični život. Praktično to znači da se obje porodične zajednice, (van)bračna i (neformalno) životno partnerstvo, tretiraju na jednak način.

Uvođenje zajednice života istospolnih parova u hrvatski pravni sistem, naišlo je na protivljenje jednog dijela javnosti, dok je drugi dio javnosti sa oduševljenjem pozdravio takvo zakonsko rješenje. Argumenti koje su isticali protivnici legalizacije istospolnih zajednica života su da je takvo rješenje protivno Ustavu, jer je se na referendumu o ustavnoj zaštiti braka, održanom 1.12.2013. godine, 946 433 građana (66 %) odlučilo da je brak životna zajednica žene i muškarca,⁷ tako da je Zakon izigrao volju birača,

⁵ Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, Narodne novine, br. 92/14

⁶ Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 75/14, 83/14 i 5/15

⁷ Član 62 Ustava Republike Hrvatske: „Brak je životna zajednica žene i muškarca“

te stvorio veliko nepovjerenje građana u pravnu državu i vladavinu prava. Pored toga navodili su da je Zakon štetan za djecu, da relativizuje društveni značaj koji ima brak kao zajednica žene i muškarca, kao i porodicu u cjelini. Kao takav predstavlja prijetnju slobodi misli, govora, vjeroispovijesti i uopšte dovodi do diskriminacije, jer sadrži nestručna i loša rješenja. Isto tako, ovaj zakon nije usklađen sa nizom drugih materijalno-pravnih propisa, što može dovesti do pravne nesigurnosti u njegovoj primjeni itd.

Nasuprot navedenih argumenata protivnika zajednice života lica istog spola, brojni su i argumenti zagovornika ovog oblika zajednice života. U tom smislu navodi se da Ustavna odredba, prema kojoj je brak zajednica života žene i muškarca, ne utiče na stvaranje zakonskog okvira za nastanak istospolnih zajednica, jer je to u skladu sa Ustavnim načelima da svako ima pravo na poštovanje i pravnu zaštitu ličnog i porodičnog života i ljudskog dostojanstva, nezavisno od spolne orijentacije ili rodnog identiteta. Pored toga, u Zakonu o ravnopravnosti spolova i Zakonu o suzbijanju diskriminacije zabranjuje se diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije, te je potpuno legalno donošenje zakona kojim će se regulisati šira prava istospolnih zajednica (odnosi koji se tiču djece, imovinski odnosi, nasljeđivanje i dr.). Životna zajednica lica istog spola je društvena činjenica i realnost, jer je sastavni dio hrvatskog društva, tako da Zakon samo uređuje postojeće stanje. Zakon predstavlja pragmatičan demokratski kompromis između društvenog stajališta i svjetonazora u pogledu regulisanja istospolnih zajednica, koja se nalaze u tenziji. Osobe u istospolnoj zajednici žive i rade na uobičajen način kao i drugi građani, ali su uskraćeni za mnoga prava koja imaju ostali (heteroseksualni) građani, tako da Zakon treba omogućiti ostvarivanje statusnih prava istospolnih partnera potrebnih za svakodnevni život u svim aspektima. U Zakonu o istospolnim zajednicama iz 2003. godine regulisan je veoma mali obim prava (pravo na međusobno izdržavanje i pravo sticanje zajedničke imovine), koja ne predstavljaju osnov za normalan, svakodnevni život osoba istog spola, što se pokazalo i u praksi, jer službeno nije zaključena ni jedna istospolna zajednica. Donošenje Zakona je veliki napredak u ostvarivanju

ljudskih prava, jednakosti i dostojanstva LGBT osoba. Regulisanje širih prava istospolnih zajednica dovodi do izjednačavanja dvije porodične zajednice (heteroseksualne i istospolne), čime se postiže da sve porodice žive sretno i dostojanstveno itd.

1. Sklapanje životnog partnerstva

Zakon životno partnerstvo definiše kao zajednicu porodičnog života dva lica istog spola, koja je zaključena pred nadležnim organom (čl. 2). Istovremeno je data i definicija neformalnog životnog partnerstva prema kojoj je to zajednica porodičnog života dva lica istog spola, koja nisu zaključila životno partnerstvo pred nadležnim organom, ako traje najmanje tri godine i od početka ispunjava uslove za zaključenje životnog partnerstva (čl. 3, st 1 Zakona). Neformalno životno partnerstvo dokazuje se pred nadležnim sudom na isti način i pod istim uslovima kao i vanbračna porodična zajednica.⁸

Osnovne pretpostavke za sklapanje životnog partnerstva su: da su lica koja namjeravaju sklopiti životno partnerstvo istog spola, da postoji međusobna saglasnost, tj. pristanak na zaključenje životnog partnerstva i da je životno partnerstvo sklopljeno pred nadležnim organom, tj. matičarom. Pored toga, Zakon reguliše i osnovne pretpostavke za punovažnost životnog partnerstva, odnosno smetnje za zaključenje životnog partnerstva: punoljetstvo (18 godina), sposobnost za rasuđivanje (poslovna sposobnost), da lica nisu krvni srodnici u pravoj liniji neograničeno, a u pobočnoj liniji do četvrtog stepena i da već nisu u bračnoj i partnerskoj zajednici (monogamija).⁹

Lica koja sklapaju životno partnerstvo moraju dati svoj pristanak putem iskaza volje. U tom pogledu za iskaz volje važi sve ono što je potrebno i kod bračne zajednice. Volja mora biti izjavljena, jer ćutanje ne znači

8 V. Kovaček-Stanić, G., Porodično pravo-partnersko, dečje i starateljsko, Novi Sad, 2014., str. 215-216

9 V. Kovaček-Stanić, G., op. cit., str. 201-203

pristanak. Iskaz volje mora biti ličan, slobodan, ozbiljan, odlučan, izričit, jasan, dat riječima (izuzetno konkludentnim radnjama), bez ograničenja nekim uslovom ili rokom.

Sklapanje životnog partnerstva obavezno je pred matičarom, jer ako se to učini pred nenadležnim organom, ništavno je. Zakonom se reguliše postupak sklapanja životnog partnerstva, koji obuhvata radnje preduzete od svih učesnika prije, u toku i nakon sklapanja životnog partnerstva.

Lica koja namjeravaju sklopiti životno partnerstvo svoju namjeru lično prijavljuju matičaru nadležnom za mjesto u kojem žele sklopiti životno partnerstvo, pri čemu će uz prijavu priložiti, po potrebi, izvode iz matične knjige rođenih i/ili druge isprave na zahtjev matičara. Matičar je obavezan provjeriti da li su ispunjeni uslovi za sklapanje životnog partnerstva. Za utvrđivanje ispunjenosti ovih pretpostavki, matičar kao dokaz može koristiti izjave lica koja namjeravaju sklopiti životno partnerstvo, izjave svjedoka i vještaka medicinske struke, kao i isprave priložene uz prijavu, ili druge odgovarajuće javne isprave naknadno pribavljene (npr. sudska odluka da je okončan raniji brak, ili životno partnerstvo, uvjerenje o državljanstvu i dr.). Ako matičar utvrdi da nisu ispunjene sve pretpostavke za sklapanje životnog partnerstva, usmeno će saopštiti licima da nije dopušteno sklapanje životnog partnerstva i o tome sastaviti službenu zabilješku u prijavi kako bi se kasnije izbjegli nepotrebni sporovi o sadržini usmenog saopštenja matičara.¹⁰ Ako lica koja su podnijela prijavu za sklapanje životnog partnerstva nisu zadovoljna usmenim saopštenjem matičara o nedopustivosti sklapanja životnog partnerstva, mogu u roku od osam dana od dana saopštenja uložiti zahtjev (prigovor) opštinskom organu uprave za opšte poslove. Taj organ je obavezan donijeti svoje rješenje o zahtjevu u roku od 15 dana od dana prijema, a protiv tog rješenja može se izjaviti žalba ministarstvu nadležnom za poslove opšte uprave.

Nakon što utvrdi da su ispunjene sve pretpostavke za sklapanje životnog partnerstva, matičar će od oba lica koja namjeravaju sklopiti životno partnerstvo uzeti izjavu o budućem prezimenu. Također, matičar će

¹⁰ Babić, I., op. cit., str. 67

na prijedlog ovih osoba odrediti dan sklapanja životnog partnerstva koji, po pravilu, može biti u periodu od tridesetog do četrdeset petog dana od dana podnošenja prijave, a samo u slučaju opravdanih razloga, matičar može odobriti sklapanje životnog partnerstva i prije tridesetog dana od dana podnošenja prijave.

Nakon što su preduzete radnje lica koja namjeravaju sklopiti životno partnerstvo, matičara i eventualno drugih učesnika u postupku koji prethodi sklapanju životnog partnerstva, može se pristupiti postupku u toku samog sklapanja životnog partnerstva. Bez obzira na ispunjenost svih pretpostavki potrebnih za sklapanje životnog partnerstva, ukoliko u zakazano vrijeme ne pristupe podnosioci prijave za sklapanje životnog partnerstva, a svoj izostanak ne opravdaju, smatrat će se da je prijava povučena.

Sklapanje životnog partnerstva vrši se na svečan način i u posebnoj za to određenoj službenoj prostoriji. Svečan način podrazumijeva da je prostorija opremljena namještajem, ukrasima i drugim predmetima, koji je izdvajaju od drugih prostorija, zatim da su lica koja namjeravaju sklopiti životno partnerstvo, svjedoci i drugi učesnici svečano odjeveni, da se dostojanstveno ponašaju i slično.¹¹ Pored službene prostorije, na prijedlog stranaka, matičar može odrediti i neko drugo mjesto za sklapanje životnog partnerstva, a to ne mora biti prostorija. I za sklapanje životnog partnerstva u službenoj prostoriji i van te prostorije plaća se posebna naknada.

Životno partnerstvo sklapa se uz prisustvo oba lica koja namjeravaju sklopiti životno partnerstvo, matičara i dva svjedoka, pri čemu svjedok može biti svako punoljetno i poslovno sposobno lice. Postupak sklapanja životnog partnerstva započinje izvještajem matičara da su prisutni podnosioci prijave i svjedoci, te da je utvrđeno da ne postoje prepreke za sklapanje životnog partnerstva. Matičar će, zatim, prigodnim govorom upoznati lica koja namjeravaju sklopiti životno partnerstvo o njihovim međusobnim pravima i dužnostima, istaknuti značaj sklapanja životnog partnerstva, te ih upoznati i sa drugim odredbama Zakona. Matičar će potom od lica uzeti izjavu da li pristaju na sklapanje životnog partnerstva, a

11 Babić, I., op. cit, str. 68

nakon što ova lica daju takvu izjavu, matičar će objaviti da je između njih, navođenjem njihovih ličnih imena, sklopljeno životno partnerstvo. Dakle, životno partnerstvo je sklopljeno u trenutku kad su budući životni partneri dali usmenu, odnosno pismenu izjavu za sklapanje životnog partnerstva, a objava matičara da je sklopljeno životno partnerstvo ima samo deklarativno dejstvo. Izjavu o pristanku na sklapanje životnog partnerstva potpisuju životni partneri, svjedoci i matičar.

Nakon što se sklopi životno partnerstvo, preostaje da se još preduzmu radnje u postupku nakon sklapanja životnog partnerstva. Matičar životno partnerstvo upisuje u registar životnog partnerstva koji se vodi u elektronskom obliku,¹² a životnim partnerima odmah po sklapanju životnog partnerstva izdaje izvod iz registra i bez njihovog zahtjeva. Obavještenje o sklopljenom životnom partnerstvu dostavlja matičar matičnom uredu, koji vodi matičnu knjigu rođenih za životne partnere, a ako su životni partneri promijenili prezime, ili jedan od njih, obavještenje se dostavlja i drugim državnim organima, koji vode evidenciju o građanima.

2. Pravno dejstvo životnog partnerstva

Zakonom je regulisano da sklopljeno životno partnerstvo proizvodi brojna pravna dejstva, tj. prava i obaveze koja se mogu podijeliti na lična prava i obaveze, odnose u vezi s djecom, imovinske odnose životnih partnera, nasljeđivanje, poreski status životnog partnerstva, status životnog partnerstva u penzionom (mirovinskom) osiguranju, status životnih partnera u sistemu socijalnog staranja, prava i obaveze životnih partnera u sistemu obaveznog zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite, prava i obaveze životnih partnera u vezi sa zapošljavanjem i radnim odnosima, pristup javnim i tržišnim uslugama i javnopravni položaj životnog partnerstva.¹³

¹² Registar životnog partnerstva regulisan je u čl. 31-36 Zakona

¹³ Ovo je znatno širi obim prava i obaveza životnih partnera od onih koje je regulisao ranije važeći Zakon o istopolnim zajednicama iz 2003. godine, koji je omogućavao

2.1. Lična prava i obaveze životnih partnera

Lična prava i obaveze životnih partnera mogu se podijeliti na ona imperativnog i ona dispozitivnog karaktera. U lična prava i obaveze imperativnog karaktera ubrajaju se: obaveza poštovanja ravnopravnosti, obaveza međusobnog pomaganja i pružanja njege i pomoći u slučaju bolesti, slobodan izbor rada i zanimanja, obaveza vjernosti i vođenje zajedničkog života. U lična prava i obaveze dispozitivnog karaktera ubrajaju se: izbor prezimena, sporazum o mjestu zajedničkog stanovanja i svim drugim pitanjima od značaja za zajednički život, pravo na zaštitu privatnosti porodičnog života, pravo na jednak status u svim sudskim i upravnim postupcima.

Obaveza poštovanja ravnopravnosti životnih partnera, ustavno je i zakonsko načelo. Životni partneri su ravnopravni u svim pravima i dužnostima: imaju obavezu izdržavanja i pomaganja, pravo na zajedničku imovinu (stečevinu), prava iz penzionog osiguranja, jednaka procesna prava u sudskim i upravnim postupcima i drugo. Obaveza uzajamnog izdržavanja i pomaganja obuhvata razne oblike pomoći životnom partneru, kojem je takva pomoć potrebna. To može biti moralna podrška koja se pruža u teškim životnim trenucima, njegovanje bolesnog životnog partnera, kao i pomaganje materijalnim putem. Pravo i obaveza izdržavanja postoji između životnih partnera, kao i između djece i životnog partnera roditelja, te djece i partnera-staratelja. Na izdržavanje, u slučaju ovih lica na odgovarajući način se primjenjuju odredbe Porodičnog (obiteljskog) zakona, koje se odnose na izdržavanje bračnih drugova; roditelja i djece, te maćehe ili očuha i pastorka.

Prilikom sklapanja životnog partnerstva, budući životni partneri mogu se sporazumjeti o prezimenu koje će ubuduće imati. Životni partneri su dužni da se o prezimenu izjasne prilikom sklapanja životnog partnerstva, a u praksi bi bilo najbolje da to učine već u samoj prijavi za sklapanje životnog partnerstva. Sporazum oko prezimena koje životni partneri mogu izabrati može biti da svako zadrži svoje prezime, da im zajedničko prezime bude prezime jednog od njih, da im zajedničko prezime budu oba prezimena

samo pravo na međusobno izdržavanje i pravo sticanja zajedničke imovine.

i da odluče koje će prezime biti na prvom, a koje na drugom mjestu i da jedan životni partner svom prezimenu doda prezime drugog životnog partnera i da odluči koje će prezime biti na prvom, a koje na drugom mjestu.

2.2. Odnosi životnih partnera u vezi s djecom

Zakon reguliše dvije vrste odnosa životnih partnera u vezi s djecom i to roditeljsko starateljstvo životnog partnera i partnersko starateljstvo. Roditeljsko starateljstvo životnog partnera¹⁴ podrazumijeva da životni partner roditelja djeteta ima pravo da se stara o djetetu zajedno s roditeljima, ili umjesto roditelja, na osnovu sudske odluke, a u skladu sa odredbama Porodičnog (obiteljskog) zakona. Roditelji djeteta zajednički, ili onaj roditelj koji samostalno vrši roditeljska prava, mogu privremeno povjeriti vršenje roditeljskih prava (djelimično ili u potpunosti) životnom partneru, pod uslovom da ispunjava uslove za staratelja propisane Porodičnim (obiteljskim) zakonom.

Roditelj koji samostalno vrši roditeljska prava u potpunosti, sve odluke bitne za dijete i pristanak na te odluke treba donositi u dogovoru sa životnim partnerom, a sve bitnije odluke u vezi s djetetom (zastupanje u vezi s vrednijom imovinom i imovinskim pravima djeteta i dr., odluke koje znatnije utiču na život djeteta) u skladu sa odredbama iz ove oblasti regulisane Porodičnim (obiteljskim) zakonom. U hitnim slučajevima, kada postoji neposredna opasnost za dijete, životni partner može preduzeti nužne radnje i o tome obavijestiti roditelja, a može donositi i svakodnevene odluke uz pristanak roditelja djeteta.

Nakon prestanka životnog partnerstva, bivši životni partner koji nije roditelj djeteta može putem suda ostvariti pravo na održavanje ličnih odnosa sa djetetom, ako je zajedno sa djetetom duže vrijeme živio u porodičnoj zajednici, brinuo se o djetetu ili razvio emocionalni odnos.

14 Izraz „roditeljsko starateljstvo“ koristi se kako bi se napravila razlika u odnosu na izraze „roditeljski odnos“ i „starateljski odnos“. Naime, kod roditeljskog starateljstva se radi o specifičnom odnosu između roditelja i djece, koji se razlikuje od roditeljskog odnosa između djece i njegovih roditelja, odnosno od starateljskog odnosa koji se zasniva između djeteta i njegovog staratelja.

Partnersko starateljstvo predstavlja oblik starateljstva koje vrši životni partner roditelja maloljetnog djeteta u slučaju smrti roditelja, a izuzetno i za vrijeme njegovog života, ako je drugi roditelj nepoznat, ili mu je oduzeto roditeljsko pravo zbog zlostavljanja djeteta. Životni partner koji se imenuje za staratelja mora ispunjavati sve uslove koje propisuje Porodični (obiteljski) zakon za staratelja uopšte, a pri njegovom imenovanju zabranjena je diskriminacija na osnovu spolne orijentacije. Između partnera-staratelja, sa jedne strane i djeteta i njegovih potomaka, sa druge strane, uspostavlja se pravni odnos koji po zakonu postoji između roditelja i djece i njihovih potomaka.

2.3. Imovinski odnosi životnih partnera

Kao i bračni i životni partneri mogu imati svoju zajedničku (partnerska stečevina) i posebnu (vlastitu) imovinu. Zajednička imovina je imovina koju životni partneri steknu radom za vrijeme trajanja životnog partnerstva, ili potiče iz te imovine. Ako nije drugačije određeno, životni partneri, kad je riječ o zajedničkoj imovini, imaju pravo susvojine na jednake dijelove. Zakon je eksplicitno regulisao da imovinska korist od autorskog prava i autorskom pravu srodnih prava ostvarenih za vrijeme trajanja životnog partnerstva, kao i dobitak od igara na sreću predstavlja zajedničku imovinu.

Posebna imovina je ona imovina koju životni partneri imaju u trenutku sklapanja životnog partnerstva, ili su tu imovinu stekli za vrijeme trajanja životnog partnerstva, ali na različitom pravnom osnovu od onog koji je regulisan kao zajednička imovina. Kao posebna imovina, regulisano je i autorsko djelo partnera koji ga je stvorio.

Nezavisno od pravnog režima koji Zakon propisuje za zajedničku i posebnu imovinu, životni partneri mogu zaključiti ugovor o drugačijem uređenju svoje imovine (ugovor o imovini životnih partnera).

2.4. Nasljeđivanje životnih partnera

U slučaju prava na nasljeđivanje životnih partnera, u Zakonu se upućuje na odgovarajuću primjenu Zakona o nasljeđivanju,¹⁵ pri čemu se reguliše da je životni partner u nasljednom pravu izjednačen sa bračnim drugom, a djeca nad kojom imaju partnersko starateljstvo su izjednačena s vlastitom djecom. Prema tome, nasljednopravni režim životnih partnera potpuno je isti, kao i kod bračnih drugova, što znači da ostavštinu umrlog u prvom nasljednom redu, na jednake dijelove, nasljeđuju njegova djeca i njegov životni partner. Ako zavještatelj nema svoje djece, odnosno djece nad kojom je imao partnersko starateljstvo, onda će preživjeli životni partner naslijediti u drugom nasljednom redu, zajedno sa roditeljima umrlog životnog partnera.

2.5. Poreski status životnih partnera

Zakonom su regulisani pojedini osnovi oslobađanja ili smanjenja poreških davanja i drugih fiskalnih davanja životnih partnera. Tako je za životne partnere, njihovu djecu i djecu nad kojom životni partner ostvaruje roditeljsko ili partnersko starateljstvo, kao i osobe koje su u braku, vanbračnoj zajednici ili životnom partnerstvu s djecom zavještatelja ili poklonodavca, a s zavještateljem, odnosno poklonodavcem su živjeli u zajedničkom domaćinstvu u trenutku smrti, odnosno prijema poklona, regulisano pravo na oslobađanje od poreza na nasljedstvo i poklone. Time su životni partneri i u ovoj oblasti potpuno izjednačeni sa bračnim partnerima, njihovim potomcima, usvojiteljima i usvojenim licima, u odnosu na umrlo lice ili poklonodavca, kako to reguliše Zakon o porezu na promet nekretnina.¹⁶

Životni partneri, njihova djeca i djeca pod roditeljskim ili partnerskim starateljstvom predstavljaju prvi nasljedni red za oslobađanje od posebnog poreza na sticanje polovnih motornih vozila.¹⁷

15 Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, br. 48/03, 163/03, 35/05, 127/13 i 33/15

16 Zakon o porezu na promet nekretnina, Narodne novine, br. 69/97, 26/00, 127/00, 153/02, 22/11 i 143/14

17 Zakon o posebnom porezu na motorna vozila, Narodne novine, br. 15/13 i 108/13

Isto tako, dohodak koji se ostvari od prometa nepokretnosti i imovinska prava, ne oporezuju se ako je promet izvršen između životnih partnera, odnosno životnih partnera, njihove djece i djece pod roditeljskim ili partnerskim starateljstvom, kao i životnih partnera koji su raskinuli životno partnerstvo, ako je promet nepokretnosti u vezi s raskidom i nasljeđivanjem nepokretnosti i imovinskih prava.

Izdržavanje životnog partnera, odnosno djece pod roditeljskim ili partnerskim starateljstvom smatra se ličnim odbitkom od poreza na dohodak.¹⁸ Isti pravni režim vrijedi i za izdržavanje bivšeg životnog partnera.

Životni partneri, njihova djeca i djeca pod roditeljskim ili partnerskim starateljstvom smatraju se članovima uže porodice u slučaju ostvarivanja prava na pravičnu novčanu naknadu neimovinske štete u slučaju smrti, ili osobito teškog invaliditeta bliskog lica, što je regulisano u Zakonu o obligacionim odnosima.¹⁹ Naknada za smrt životnog partnera, djeteta životnog partnera ili djeteta pod roditeljskim ili partnerskim starateljstvom izuzeta je od plaćanja poreza na dohodak do iznosa koji je propisan Zakonom o porezu na dohodak za slučaj smrti člana uže porodice.

Od plaćanja poreza na nepokretnosti oslobođeni su i životni partneri, njihova djeca i djeca pod roditeljskim ili partnerskim starateljstvom, koji nepokretnost stiču na osnovu ugovora o doživotnom izdržavanju.

Iz taksativno navedenih slučajeva oslobođanja ili umanjenja poreskih i drugih fiskalnih davanja životnih partnera, njihove djece i djece pod roditeljskim ili partnerskim starateljstvom, proizilazi da je zakonodavac u potpunosti izjednačio njihov poreski položaj sa onim koji se u posebnim zakonima u kojim se regulišu porez na nepokretnosti priznaje bračnim drugovima i njihovoj djeci. U Zakonu je eksplicitno regulisano da se zabranjuje diskriminacija prema životnom partnerstvu u pogledu obaveza, prava ili povlastica koje se odnose na poreska ili slična fiskalna davanja, u odnosu na ona koja imaju bračne zajednice.

18 Zakon o porezu na dohodak, Narodne novine, br. 177/04, 73/08, 80/10, 114/11, 22/12, 144/12, 120/13, 125/13, 148/13, 83/14 i 143/14

19 Vidi čl. 1101 Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05, 41/08 i 125/11

2.6. Status životnih partnera u penzionom osiguranju

Zakon proširuje krug lica koja u slučaju smrti osiguranika, odnosno korisnika penzije imaju pravo na porodičnu penziju regulisanu u Zakonu o mirovinskom osiguranju.²⁰ Tako će pravo na penziju, pored članova porodice koji se navode u Zakonu o mirovinskom osiguranju (čl. 22, st. 1, t. 1-7), ostvariti i životni partner, dijete pod partnerskim starateljstvom, dijete preminulog životnog partnera, koje je osiguranik izdržavao u skladu sa Zakonom i Zakonom o mirovinskom osiguranju i životni partner roditelja osiguranika kojeg je osiguranik, također, izdržavao u skladu sa navedenim zakonima.

Životni partner ostvaruje i pravo na produženo osiguranje pod istim uslovima pod kojim to pravo prema Zakonu o mirovinskom osiguranju ima i bračni drug osiguranika (vidi čl. 18 Zakona o mirovinskom osiguranju).

Svaka izmjena propisa, u kojima se reguliše mirovinsko osiguranje, može uticati i na promjenu položaja životnih partnera u mirovinskom osiguranju, ali je pri tome zabranjena diskriminacija životnih partnera u odnosu na prava i obaveze koje u tom pogledu ostvaruju partneri u bračnoj zajednici.

2.7. Status životnih partnera u sistemu socijalnog staranja

Životni partneri koji žive u zajedničkom domaćinstvu, a nemaju dovoljno sredstava za osnovne životne potrebe, koje ne mogu ostvariti svojim radom, prihodima od imovine, od lica koje je dužno da ih izdržava ili na drugi način, kao i životni partneri kojima je zbog poremećenih odnosa, ili drugih nepovoljnih okolnosti, potrebna stručna pomoć ili druga vrsta podrške, mogu ostvariti sva prava i usluge iz sistema socijalnog staranja regulisana u Zakonu o socijalnoj skrbi²¹. To su sljedeća prava u sistemu socijalnog staranja: zajamčena minimalna naknada, naknada za troškove stanovanja, naknada za lične potrebe korisnika smještaja, jednokratne naknade, naknade u vezi s obrazovanjem, lična invalidnina, dodatak za

²⁰ Zakon o mirovinskom osiguranju, Narodne novine, br. 157/13, 151/14 i 33/15

²¹ Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine, br. 157/13 i 152/14

pomoć i njegu, status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja, naknada do zaposlenja, te socijalne usluge (čl. 25-94 Zakona o socijalnoj skrbi).

U slučaju promjene prava, koja se u Zakonu o socijalnoj skrbi garantuju svojim korisnicima, mora se poštovati načelo zabrane diskriminacije prema životnim partnerima, tj. nepovoljnije postupanje od onog koje je osigurano bračnim zajednicama.

2.8. Prava i obaveze životnih partnera u sistemu obaveznog zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite

Osiguranim licima, kojima se osiguravaju prava i obaveze iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u smislu Zakona o obaveznom zdravstvenom osiguranju,²² smatraju se i životni partneri, njihova djeca i djeca koja su pod njihovim roditeljskim ili partnerskim starateljstvom. Tako će životni partner umrlog osiguranika, koji nakon smrti životnog partnera nije stekao pravo na porodičnu penziju, a pravo na obavezno zdravstveno osiguranje ne može ostvariti ni po kojem drugom osnovu, steći status osiguranika, ako se prijavi Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje u roku od trideset dana od dana smrti životnog partnera. Životni partner će i u slučaju raskida životnog partnerstva zadržati status osiguranog lica ako je sudskom odlukom stekao pravo na izdržavanje, dok traje izdržavanje, kao i nakon prestanka izdržavanja, ako pravo na obavezno zdravstveno osiguranje ne može ostvariti na drugi način, zatim ako je u vrijeme raskida životnog partnerstva bio potpuno ili trajno nesposoban za rad i ako su mu sudskom odlukom o raskidu životnog partnerstva djeca povjerena na čuvanje i vaspitanje, pod uslovom da se prijavi Zavodu trideset dana od dana kada stupa na snagu sudska odluka i ako obavezno zdravstveno osiguranje ne mogu ostvariti na drugi način.

Prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja, koje mogu ostvariti svi njegovi korisnici, su pravo na zdravstvenu zaštitu i pravo na novčanu naknadu za vrijeme privremene nesposobnosti, odnosno spriječenosti za rad

²² Zakon o obaveznom zdravstvenom osiguranju, Narodne novine, br. 80/13 i 137/13

zbog korištenja zdravstvene zaštite i iz drugih razloga regulisanih u članu 36 Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju.

U Zakonu se upućuje i na odgovarajuću primjenu Zakona o zaštiti prava pacijenata.²³ Tako je regulisano da umjesto životnog partnera, koji nije sposoban dati pristanak na bilo koji oblik medicinske intervencije, to može učiniti njegov životni partner, odnosno ovdje važe ista prava i obaveze kao i kod bračnih drugova.

Sva prava, obaveze ili povlastice, koja se odnose na obavezno životno osiguranje i zdravstvenu zaštitu, pod jednakim uslovima moraju biti dostupna ili obavezivati sve korisnike bez obzira na to da li se radi o bračnom ili životnom partnerstvu.

2.9. Prava i obaveze životnih partnera u vezi sa zapošljavanjem i radnim odnosima

Zakon zabranjuje diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije u vezi sa zapošljavanjem, radnim uslovima i učešćem na tržištu rada, ako je takvo nepovoljno postupanje uslovljeno statusom životnog partnerstva. To podrazumijeva, ali se ne ograničava, na ravnopravnu primjenu svih prava iz Zakona o radu,²⁴ prema životnim partnerima, koja su zagantovana i bračnim drugovima. Isto tako, zabrana diskriminacije, koja se odnosi na prava i obaveze životnih partnera na tržištu rada, mora se poštovati i prilikom promjene Zakona o radu i drugih propisa kojima se regulišu radni odnosi.

2.10. Pravni položaj životnih partnera u pristupu javnim i tržišnim uslugama

Status životnog partnerstva ne smije biti osnov različitog pristupa tržišnim uslugama i u javnom sektoru. Tako osiguravajuća društva ne mogu na bilo koji način dovoditi životne partnere u nepovoljniji položaj u vezi s pristupom uslugama osiguranja u odnosu na bračne drugove.

²³ Zakon o zaštiti prava pacijenata, Narodne novine, br. 169/04 i 37/08

²⁴ Zakon o radu, Narodne novine, br. 93/14

Pored ugovora o osiguranju, u Zakonu se eksplicitno reguliše i ugovor o najmu stana kao još jedan ugovorni odnos u kojem se zahtijeva ravnopravan odnos prema životnim partnerima, kao i prema drugim ugovornim stranama. Ugovor o najmu se zaključuje s jednim partnerom, a izuzetno s oba životna partnera. Najmodavac ne može raskinuti ugovor, ako u stanu živi i životni partner koji nije obuhvaćen ugovorom, a u slučaju smrti životnog partnera-najmoprimca, prava i obaveze iz ugovora prelaze na njegovog partnera, a ako ovog nema, onda na dijete i dijete pod roditeljskim i partnerskim starateljstvom, a koje je obuhvaćeno ugovorom.

2.11. Javnopravni položaj životnog partnerstva

U okviru javnopravnog položaja životnih partnera, u Zakonu se reguliše nekoliko pravnih situacija. Tako se odobrava privremeni boravak u Republici Hrvatskoj osobama koje su u nekoj drugoj državi zaključili životno partnerstvo, ili žive u neformalnom životnom partnerstvu. Životnim partnerima, koji su državljani neke od država članice Evropskog privrednog prostora, odnosno ako je samo jedan od životnih partnera državljanin države koja pripada Evropskom privrednom prostoru, s ciljem obezbjeđivanja slobode kretanja, omogućuje se uživanje u svim pravima koja u tom smislu imaju i pripadnici bračnih zajednica u Republici Hrvatskoj.

Ako je životno partnerstvo zaključeno između hrvatskih državljana i državljanina neke od država koja nije članica Evropskog privrednog prostora, a u skladu sa propisima neke od država koja nije članica Evropskog privrednog prostora, izjednačeno je sa životnim partnerstvom zaključenim u Republici Hrvatskoj. Republika Hrvatska životno partnerstvo državljana neke od država koja nije članica Evropskog privrednog prostora, izjednačava sa bračnim zajednicama državljana država koje nisu članice Evropskog privrednog prostora, pod uslovom da takvi životni partneri legalno borave na njenom prostoru. Slična međunarodnopravna zaštita u Republici Hrvatskoj, posebno radi ostvarivanja prava na spajanje porodica, pruža se i tražitelju azila, azilantu, strancu pod supsidijarnom zaštitom i strancu pod privremenom zaštitom, ako se radi o životnim partnerima,

čije je partnerstvo zaključeno u zemlji njihovog porijekla.

U Zakonu se omogućava sticanje hrvatskog državljanstva licu koje zaključi životno partnerstvo sa državljaninom Republike Hrvatske pod istim uslovima kao što je to dozvoljeno i osobama koje su u braku s hrvatskim državljanima.²⁵ Isti pravni položaj kao i bračni drugovi imaju i životni partneri prilikom predstavljanja članova porodice u ostvarivanju prava i obaveza regulisanih u Zakonu o izvršenju sankcija izrečenih za krivična djela, privredne prijestupe i prekršaje,²⁶ Zakonu o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi,²⁷ Zakonu o izvršavanju kazne zatvora²⁸ i drugim zakonima u kojima se reguliše položaj lica na izvršenju kazne zatvora.

Zakonom se dopušta izmjena zakona koji se odnosi na sticanje državljanstva, slobodu kretanja i boravka i međunarodnopravnu zaštitu životnih partnera, pod uslovom da se time ne dovode životni partneri u nepovoljniji pravni položaj u odnosu na onaj koji imaju bračni partneri.

3. Prestanak životnog partnerstva

Analogno bračnoj zajednici i životno partnerstvo može prestati na jedan od sljedećih načina: smrću životnog partnera, proglašenjem nestalog životnog partnera umrlim, poništenjem i raskidom.²⁹ Prestankom životnog partnerstva prestaju i njegova dejstva, tako da se nastanak ove pravne činjenice mora precizno utvrditi. Životno partnerstvo prestaje poništenjem, ili raskidom, kada postane pravosnažna sudska odluka o poništenju ili raskidu životnog partnerstva, odnosno kad se potpiše sporazum o prestanku životnog partnerstva. Ako je nestali životni partner proglašen umrlim, životno partnerstvo prestaje danom, koji je pravosnažnom sudskom

25 Vidi čl. 10 Zakona o hrvatskom državljanstvu, Narodne novine, br. 53/91, 70/91, 28/92, 113/93, 4/94 i 130/11

26 Narodne novine, br. 19/90, 26/93, 66/93, 29/94 i 73/00

27 Narodne novine, br. 128/99

28 Narodne novine, br. 128/99

29 V. Kovaček-Stanić, G., op. cit., str. 209-210

odlukom utvrđen kao dan smrti životnog partnera. U slučaju poništenja ili raskida životnog partnerstva, svaki od životnih partnera može zadržati prezime koje je imao u trenutku prestanka životnog partnerstva.

Postupak za poništenje životnog partnerstva pokreće se podnošenjem tužbe sudu. Aktivno legitimisana lica za podnošenje tužbe su životni partneri, Centar za socijalni rad i svaka osoba koja za to ima pravni interes. Ovo pravo nemaju nasljednici umrlog životnog partnera, ali ako je postupak već pokrenut, nasljednici imaju pravo nastaviti postupak za poništenje životnog partnerstva.

Zavisno od ispunjanjavanja pretpostavki za zaključenje životnog partnerstva, razlikujemo ništavost i rušljivost životnog partnerstva. Životno partnerstvo je ništavno, ako je u vrijeme njegovog zaključenja postojala neka od sljedećih smetnji: ako je životno partnerstvo zaključilo lice koje nije navršilo 18 godina života, ako je lice koje je zaključilo životno partnerstvo nesposobno za rasuđivanje, ako životno partnerstvo zaključuju lica koja su u krvnom srodstvu, ili u odnosima koji proističu iz usvojenja i ako je životni partner u vrijeme zaključenja životnog partnerstva već bio u braku ili životnom partnerstvu. Do rušljivosti životnog partnerstva dolazi ako je u vrijeme njegovog zaključenja postojala neka od mana volje, tj. ako je životno partnerstvo zaključeno pod uticajem prinude (fizičke ili psihičke), ili zablude o ličnosti ili bitnim osobinama životnog partnera, kao i u slučaju nesposobnosti za rasuđivanje koja je prestala.

Raskid je pravni način prestanka punovažno zaključenog životnog partnerstva za vrijeme života partnera, na zahtjev oba ili jednog od njih, na osnovu zakonom određenih razloga nastalih nakon zaključenja životnog partnerstva, odlukom nadležnog državnog organa poslije sprovedenog zakonom određenog postupka. Uzroci zbog kojih se može zahtijevati raskid životnog partnerstva jesu teško i trajno poremećeni odnosi, ili kada od prestanka životne zajednice protekne godinu dana. Raskid životnog partnerstva može se zahtijevati od suda tužbom jednog životnog partnera, ili sporazumnim prijedlogom oba životna partnera. Izuzetno, životno partnerstvo se može raskinuti pred matičarom putem sporazumnog

prijedloga životnih partnera, pod uslovom da u životnoj zajednici ne živi maloljetno dijete.

Za postupke pred sudom, koji se odnose na životno partnerstvo, kao supsidijarne primjenjuju se odredbe Obiteljskog zakona.

ZAJEDNICA ŽIVOTA OSOBA ISTOG SPOLA U REPUBLICI SLOVENIJI

U Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda,³⁰ svakom čovjeku se garantuje pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života,³¹ muškacima i ženama, koji su zreli za brak, garantuje se pravo na brak i pravo na zasnivanje porodice³² bez konkretnog navođenja uslova da je riječ o braku između muškarca i žene. Nadalje, u Evropskoj konvenciji se bez ikakvih restrikcija jasno navodi da je uživanje prava i sloboda iz konvencije zagantovano svakom čovjeku, bez diskriminacije na osnovu spola, rase, boje kože, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, povezanosti sa socijalnom manjinom, imovine, rođenja, ili bilo koje druge okolnosti.³³

Izmjenama i dopunama Zakona o braku i porodičnim odnosima Republike Slovenije³⁴ (u nastavku teksta: Zakon), brak je definisan kao „zakonom uređena životna zajednica dvije osobe“. Ovakvo zakonsko rješenje

30 Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (ETS br. 005), potpisalo je u Rimu, 4. novembra 1950. godine, dvanaest zemalja članica novoosnovanog Vijeća Europe, a na snagu je stupila 3. septembra 1953. godine. (Vidi više u: Marochini, Maša, *The interpretation of the European Convention on Human Rights*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu 2014(51)1, str. 63.-84).

31 Član 8 Evropske konvencije.

32 Član 12, stav 1 Evropske konvencije

33 Član 14 Evropske konvencije

34 Zakon o izmjenama i dopunama zakona o braku i porodičnim odnosima RS, Službeni glasnik RS, br. 20/15, 15.3.2015. godine

upućuje na zaključak da se pod pojmom brak podrazumijeva životna zajednica osoba različitog spola, ali isto tako i zajednica istospolnih partnera. Izostavljanjem konkretnog navođenja spola bračnih partnera („životna zajednica muža i žene“ ili „životna zajednica osoba različitog pola“) upravo je dozvoljena mogućnost sklapanja braka osobama istog spola.

U odnosu na registrovano partnerstvo, brak kao životna zajednica pruža šire pravne posljedice. Dvije osnovne razlike između registrovanih partnerstava i braka kao životne zajednice, ogledaju se najprije u tome da institut registrovanog partnerstva pruža samo „registraciju“ određenog oblika životne zajednice, ali ne i njeno „zaključivanje“, što predstavlja jednu od osnovnih karakteristika braka. S druge strane, institut „registrovanog istospolnog partnerstva“, već u svom nazivu govori da je riječ o životnim zajednicama osoba istog spola.

1. Zakon o registraciji istospolne partnerske zajednice

Godine 2005., Slovenija je usvojila Zakon o registraciji istospolne partnerske zajednice³⁵ (u nastavku teksta: ZRIPS), u kojem je regulisano pitanje uslova i registracije istospolnih partnerskih zajednica, pravne posljedice registracije i pravne posljedice prestanka registrovanog partnerstva, te pitanje uređivanja odnosa između partnera nakon prestanka trajanja partnerstva. Ovim zakonom se istospolnim partnerima pokušao obezbijediti i olakšati društveni život. Donošenjem Izmjena i dopuna Zakona o braku i porodičnim odnosima Republike Slovenije u martu 2015. godine, zakon o registraciji istospolne partnerske zajednice je prestao važiti. Bez obzira na činjenicu da se ZRIPS više ne primjenjuje, potrebno je analizirati koja su to prava istospolni partneri imali u samom početku njihovog pravnog priznanja, te kako su se ona u budućnosti razvijala.

Ovdje je bitno istaknuti da je u periodu od šest mjeseci od početka

³⁵ Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti (Uradni list RS, št. 65/05)

primjene Zakona o braku i porodičnim odnosima, moguće registrovati nova istospolna partnerstva u skladu sa Zakonom o registraciji istospolne partnerske zajednice RS. Osim toga, odredbe Zakona o registraciji istospolne partnerske zajednice RS, koje se odnose na prava i obaveze partnera, te prestanak registrovanog partnerstva, primjenjivat će se i nakon isteka roka od šest mjeseci. Registrovano istospolno partnerstvo se konvertuje u brak, ukoliko partneri u roku od šest mjeseci od početka primjene Zakona o braku i porodičnim odnosima izjave pred matičarom da žele da se njihovo partnerstvo pretvori u brak, pod uslovom da ispunjavaju sve predviđene uslove za punovažno zaključenje braka. Datum konverzije registrovanog partnerstva je dan davanja izjave partnera pred matičarom. Ukoliko u roku od šest mjeseci partneri ne daju izjavu da žele da se njihovo partnerstvo konvertuje u brak, ili u slučaju kada nisu ispunjeni uslovi za punovažno zaključenje braka, registrovano partnerstvo prestaje trajati istekom roka od šest mjeseci od početka primjene Zakona o braku i porodičnim odnosima.³⁶

Prema ZRIPS-u, registrovano istospolno partnerstvo je zajednica dvije žene ili dva muškarca, registrovana pred organom nadležnim za registraciju na način propisan zakonom.³⁷

Istospolno partnerstvo nisu mogla sklopiti lica mlađa od osamnaest godina. Osobe koje su u braku ili drugom registrovanom partnerstvu nisu mogli sklopiti još jednu životnu zajednicu, odnosno novo registrovano partnerstvo. Registrovano partnerstvo nisu mogli zasnovati: krvni srodnici u pravoj liniji, braća, sestre, polubraća i polusestre, djeca braće i sestara, djeca polubraće i polusestara, stričevi i nećaci, tetka i sestrične, ali se ova odredba ne odnosi na srodstvo koje nastaje usvojenjem.³⁸ Također se partnerstvo nije moglo zasnovati između staratelja i šticećenika, usvojenika i usvojitelja, hranitelja i hranjenika.³⁹ Osim navedenih smetnji, uslov za mogućnost registracije istospolnog partnerstva bio je da jedan od partnera

36 *Supra Note 3*

37 *Supra Note 25*, član 2

38 Član 3, st. 1, t. 3 Zakona o registraciji istospolne partnerske zajednice

39 Član 3, st. 1, t. 4 Zakona o registraciji istospolne partnerske zajednice

mora biti državljanin Republike Slovenije.⁴⁰

Saglasnost za registraciju morala je biti data u obliku izražavanja slobodne volje budućih partnera, a saglasnost data pod prisilom, prijetnjom ili zabludom, bila je razlog za ništavost registrovanog partnerstva.

1.2. Postupak za registraciju istospolnog partnerstva

Osobe koje su imale namjeru registracije istospolnog partnerstva, bile su dužne najmanje trideset dana ranije prijaviti predloženu registraciju administrativnoj jedinici, te dostaviti svu potrebnu dokumentaciju u vezi sa ispunjavanjem uslova za registraciju istospolnog partnerstva. Administrativna jedinica provjeravala je da li su ispunjeni zakonom predviđeni uslovi, te ukoliko se utvrdi da nisu, zahtjev se odbijao. Žalbu protiv ovakvog rješenja, potencijalni partneri su mogli podnijeti Ministarstvu unutrašnjih poslova.

Budući partneri su pred službenom osobom, koju odredi načelnik ili šef administrativne jedinice, nakon usmenog dogovora, potpisivali da žele registrovati istospolno partnerstvo. Prije potpisivanja, službena osoba je bila dužna upozoriti buduće partnere o pravnim posljedicama registracije partnerstva, a registrovano partnerstvo je bilo valjano od trenutka kada partner potpiše deklaraciju. Registracija se upisivala u registar istospolnih zajednica u nadležnoj administrativnoj jedinici.⁴¹

1.3. Prava i obaveze partnera

Na osnovu registracije istospolnog partnerstva, u ZRIPS-u su se istospolnim partnerima obezbjeđivala slijedeća prava: pravo na izdržavanje, pravo na sticanje zajedničke imovine i regulisanje materijalnih odnosa unutar partnerstva, pravo na zaštitu stanovanja, pravo na nasljeđivanje udjela u ukupnoj aktivni umrlog partnera, pravo da dobiju informacije o zdravstvenom stanju bolesnog partnera, te pravo posjete u zdravstvenim ustanovama.

40 Član 3 Zakona o registraciji istospolne partnerske zajednice

41 Član 6 Zakona o registraciji istospolne partnerske zajednice

Kod nasljednih prava, slovenski zakonodavac je normirao da partner/ica ima nasljedna prava, ali samo u pogledu zajedničke imovine umrlog partnera/ice. Ako je zavještatelj/ljica imao/la djecu, tada se dio zajedničke imovine, koji pripada umrlom partneru/ici, dijelio na jednake dijelove, a ukoliko zavještatelj/ljica nije imao/la djece tada partner/ica nasljeđuje cjelokupnu imovinu.⁴² Upravo zbog toga što je istospolni partner nasljeđivao samo zajedničku imovinu umrlog partnera/ice, a ne cjelokupnu imovinu (bračnu stečevinu i posebnu imovinu), pred Ustavnim sudom Republike Slovenije, istospolni partneri Blažič i Kern pokrenuli su zahtjev za ocjenu ustavnosti Zakona o registraciji istospolne partnerske zajednice. Ustavni sud Slovenije je donio odluku da član 22 Zakona o registraciji istospolne partnerske zajednice nije u skladu sa Ustavom Slovenije, odnosno članom 14, stav 1 Ustava (pravo na nediskriminaciju), da Skupština mora ukloniti navedenu nekonzistentnost u roku od šest mjeseci, te da će se do otklanjanja nedosljednosti na istospolne partnere primjenjivati Zakon o nasljeđivanju i pravila koja se odnose na bračne partnere.⁴³ Ustavni sud je konstatovao „da se situacija istospolnih partnera može uporediti sa situacijom bračnih partnera u odnosu na pravo nasljeđivanja. Razlika koja je učinjena u Zakonu o registraciji istospolne partnerske skupnosti nije temeljena na objektivnim okolnostima, već na osnovu seksualne orijentacije“.⁴⁴ Ova odluka je važna zbog toga što je sud njome potvrdio da je registrovano istospolno partnerstvo odnos koji je po sadržaju sličan braku ili vanbračnoj zajednici. Stabilna veza između dvije osobe koje su bliske jedna drugoj i koje pomažu i podržavaju jedna drugu, slična je i jedinstvu između muškarca i žene.

U daljim odredbama, slovenski zakonodavac je normirao da partner/ica gubi pravo na nasljeđivanje, ukoliko je partnerstvo opozvano ili je partnerstvo trajno prestalo krivicom živog partnera ili u sporazumu sa zavještateljem, te ako je zavještatelj/ljica podnio/jela zahtjev za prestanak zajednice.⁴⁵

42 Član 22 Zakona o registraciji istospolne partnerske zajednice

43 Presuda Ustavnog suda Slovenije, *Blažič i Kern protiv Slovenije* U-I-425/06-10. (Preuzeto sa: <http://odlocitve.usrs.si/usrs/us-odl.nsf/o/5EC66748A09C70A4C12575EF002111D8>, dana 4.4.2015.)

44 Ibid

45 Član 23 Zakona o registraciji istospolne partnerske zajednice

1.4. Imovinski odnosi partnera

Imovina koju su partneri stekli prije registracije partnerstva, ostajala je njihova posebna imovina i njome su raspolagali samostalno, dok sva imovina koju su stekli od časa registracije partnerstva predstavljala je zajedničku imovinu, kojom su upravljali zajednički i sporazumno. Drugačija rješenja kod upravljanja imovinom, partneri su mogli urediti putem ugovora. Tako, putem ugovora postoji mogućnost regulisanja upravljanja i raspolaganja zajedničkom imovinom od samo jednog partnera, s tim što bračni partner koji je dao svoj pristanak na takvo rješenje, može ga, osim u nevrijeme, u svakom trenutku i opozvati.

Za zajedničke obaveze koje proizilaze iz ukupne aktivne i pasive, a koje se preuzimaju u odnosu na potrebe porodice, partneri odgovaraju solidarno, zajedničkom i posebnom imovinom svakog od njih. Suprotno tome, za *posebne obaveze*, odnosno obaveze koje je jedan partner preuzeo prije registracije partnerstva, kao i obaveze stečene u toku trajanja partnerstva, a koje se ne odnose na zajedničke obaveze partnera, odgovara partner koji je preuzeo obaveze posebnom imovinom i svojim dijelom zajedničke imovine.⁴⁶

Partner koji nema dovoljno sredstava za život, a ne može ih ostvariti iz svojih prihoda ili od rada, ili ako nije sposoban za rad ili ne može pronaći zaposlenje, za vrijeme trajanja registrovanog partnerstva ima pravo na izdržavanje od drugog partnera.⁴⁷

1.5. Prestanak registrovanog partnerstva i pravne posljedice prestanka

Registrovano istospolno partnerstvo prestajalo je smrću jednog partnera, proglašenjem jednog partnera umrlim, kao i pravosnažnom odlukom o prestanku trajanja partnerstva.⁴⁸ Partner koji nema dovoljno sredstava za život, a ne može ih ostvariti iz svojih prihoda ili od rada, ili ako nije

46 Član 14 Zakona o registraciji istospolne partnerske zajednice

47 Član 19 Zakona o registraciji istospolne partnerske zajednice

48 Član 26 Zakona o registraciji istospolne partnerske zajednice

sposoban za rad ili ne može pronaći zaposlenje, nakon prestanka trajanja registrovanog partnerstva ima pravo na izdržavanje od drugog partnera. Partner se oslobađa obaveze izdržavanja, ukoliko bi ono dovelo do ugrožavanja vlastite ili egzistencije njegovih potomaka.

2. Zakon o braku i porodičnim odnosima Republike Slovenije

Slovenski parlament je 51 glasom „za“ i 28 „protiv“, u martu 2015. godine usvojio Izmjene i dopune Zakona o braku i porodičnim odnosima Republike Slovenije, u kojima je istospolni brak u potpunosti izjednačen sa heteroseksualnim brakovima. Za zakon je glasao 51 zastupnik iz tri stranke vladajuće koalicije i dvije stranke opozicije, a protiv je bilo 28 zastupnika iz redova demokršćanske Nove Slovenije (NSI), te Slovenske demokratske stranke (SDS) Janeza Janše.

U nacrtu Zakona naznačeno je da će se izmjene i dopune odnositi na definiciju braka, uslove za sklapanje braka, sankcije za nepoštovanje ovih uslova, pravne posljedice raskida braka i razvod braka. Osim navedenog, izmjene i dopune su predložene i u pravcu izmjene regulisanja imovinskih odnosa bračnih partnera, odnosno mogućnosti da pored zakonskog režima bračne imovine, supružnici odaberu i svoju imovinu urede putem ugovornog režima.

Prema zakonu, *brak je životna zajednica **dvije osobe**, čiji su postupak sklapanja, pravne posljedice i prestanak regulisani zakonom.* Ovakvim rješenjem, odnosno nepreciziranjem spola bračnih partnera, ozakonjeno je pravo istospolnih parova na zaključenje braka i izjednačene pravne posljedice takvih brakova sa brakovima osoba različitog spola.⁴⁹ Brak se temelji na slobodnoj odluci o sklapanju braka, međusobnoj emocionalnoj povezanosti bračnih partnera, razumijevanju, povjerenju i pružanju uzajamne pomoći.

49 Član 3 Zakon o izmjenama i dopunama zakona o braku i porodičnim odnosima RS

Uslovi za sklapanje braka prema Zakonu su slobodna izjava lica da želi zaključiti brak i davanje takve izjave pred nadležnim državnim organima. Pri tome je bitno istaknuti da slobodna izjava volje lica ne podrazumijeva izjavu koja je data pod prinudom, prisilom ili u zabludi. U slučaju neispunjavanja uslova za sklapanje braka, brak se proglašava nepostojećim i ne proizvodi pravne posljedice.⁵⁰ Bračne smetnje koje su navedene u Zakonu su sljedeće, u brak ne mogu stupiti maloljetne osobe, osobe sa smanjenom sposobnošću rasuđivanja, osobe koje su u braku i u srodstvu. Brak ne mogu zaključiti srodnici u pravoj liniji krvnog srodstva, kao i srodnici u pobočnoj liniji krvnog srodstva zaključno sa četvrtim stepenom. Kod usvojenja, naprijed navedene zabrane ne važe, osim u slučaju zaključenja braka između usvojenika i usvojitelja. Ovdje je bitno istaknuti i da sud može, ako za to postoje opravdani i valjani razlozi dozvoliti sklapanje braka između djece braće i sestara, kao i između djece polubraće i polusestara. U slučaju maloljetne osobe, sud može dozvoliti sklapanje braka i osobama koje su navršile 15 godina, ukoliko su fizički i psihički sposobne da razumiju i shvate značenje braka, kao i implikacije prava i obaveza koje proizilaze iz braka. Kada je riječ o prethodnom braku kao smetnji, ukoliko je kasniji brak sklopljen u vrijeme kada je još trajao raniji brak, kasniji brak neće biti poništen, ukoliko je u međuvremenu raniji brak prestao trajati. Pravne posljedice novog braka nastupaju trenutkom prestanka ranijeg braka.⁵¹

Nakon usvajanja Izmjena i dopuna Zakona o braku i porodičnim odnosima Republike Slovenije, u kojima je istospolni brak u potpunosti izjednačen sa heteroseksualnim brakovima, udruženje „Za ortoke gre“ („Radi se odjeci“) u rekordno je kratkom vremenu prikupilo potreban broj potpisa za održavanje referenduma o poništenu redefinicije braka, ali ga je slovenski parlament zabranio, smatrajući da bi poništenje u parlamentu velikom većinom prihvaćenog zakona moglo proizvesti protuustavne posljedice i dovesti do diskriminacije istospolnih zajednica u odnosu na heteroseksualne parove. Nakon što je već spomenuto udruženje pokrenulo

⁵⁰ Član 19 Zakona o braku i porodičnim odnosima RS

⁵¹ Član 21-27 Zakona o braku i porodičnim odnosima RS

ustavni spor zbog parlamentarne zabrane referenduma, u oktobru 2015 godine Ustavni sud Slovenije poništio je odluku slovenskog parlamenta kojom je odbijen zahtjev za referendumom o poništenju redefinicije braka. Ustavni sud u ovom slučaju nije razmatrao usklađenost postojećeg Zakona o braku i porodičnim odnosima Republike Slovenije s Ustavom, kao ni o ustavnosti amandmana, već je odlučio samo o pitanju predlagatelja da li je referendum o izmjenama i dopunama spomenutog zakona dopušten. Referendum će se najvjerojatnije održati u decembru 2015. na temelju više od 40.000 potrebnih potpisa koje je prikupilo udruženje "Za ortoke gre".

2.1. Postupak sklapanja braka

Osobe koje namjeravaju sklopiti brak, dužne su podnijeti prijavu matičaru u nadležnoj administrativnoj jedinici. Nakon podnošenja prijave, matičar je buduće bračne partnere dužan upoznati sa uslovima za zaključenje i punovažnost braka, kao i sa pravima i obavezama koje proizilaze iz braka. Ukoliko najmanje jedan od budućih bračnih partnera posjeduje strano državljanstvo, te ukoliko se u toku prethodno opisanog postupka pojavi sumnja u vezi sa svrhom zaključenja braka (dobijanje boravišne dozvole ili državljanstva Republike Slovenije), u skladu sa zakonom o boravišnim dozvolama i državljanstvu, vrši se posebna procjena svakog podnosioca prijave. U slučaju da se takva svrha ustanovi, administrativna jedinica rješenjem odbacuje zahtjev. Protiv donesenog rješenja, podnosioci prijave imaju pravo podnošenja žalbe ministarstvu nadležnom za rješavanje porodičnih pitanja.⁵²

Naredna faza u postupku za sklapanje braka je utvrđivanje ispunjavanja svih uslova za zaključenje i punovažnost braka. Ukoliko se ustanovi da nisu ispunjeni navedeni uslovi, ili da postoje okolnosti koje bi mogle dovesti do poništenja braka, administrativna jedinica i u ovom slučaju odbacuje zahtjev za sklapanje braka. Protiv ovog rješenja, također je dopušteno podnošenje žalbe od podnosioca zahtjeva.

Brak se zaključuje u službenim prostorijama administrativne jedinice

52 Član 39-43 Zakona o braku i porodičnim odnosima RS

pred načelnikom administrativne jedinice, ili pred osobom ovlaštenom od načelnika u prisustvu matičara, te se troškovi ceremonije zaključenja braka obezbjeđuju iz budžeta Republike Slovenije. Osim toga, brak se može zaključiti i izvan službenih prostorija, uz obavezu izmirenja dodatnih troškova od lica koja sklapaju brak. Budući bračni supružnici su oslobođeni plaćanja troškova zaključenja braka izvan službenih prostorija, ukoliko postoje opravdani razlozi koji sprečavaju njihovo prisustvo u službenim prostorijama pri zaključenju braka, te se oni izmiruju isključivo iz budžeta Republike Slovenije.⁵³

Za zaključenje braka potrebno je prisustvo budućih bračnih supružnika, načelnika administrativne jedinice ili osobe koju on ovlasti, te dva svjedoka. Izuzetno, prema želji lica koja sklapaju brak, brak se može sklopiti i bez prisustva dva svjedoka. Brak je službeno zaključen kada budući bračni partneri istovremeno i u prisustvu lica čije je prisustvo zakonski obavezno, daju potvrđan odgovor na pitanje da li žele sklopiti brak. Nakon potvrđnog odgovora, načelnik administrativne jedinice ili ovlaštena osoba dužna je proglasiti sklapanje braka.⁵⁴ Manje značajne povrede formalne procedure sklapanja braka ne utiču na njegovu valjanost.

2.2. Prava i obaveze bračnih partnera

Brak se zasniva na uzajamnom povjerenju, uvažavanju i pomaganju, a bračni partneri donose zajedničku odluku o djeci, kao i o mjestu stanovanja, odnosno budućem domu svoje porodice. Suprotno tome, svaki bračni partner samostalno odlučuje o izboru svog zanimanja i rada, ali o svim zajedničkim pitanjima odlučuju sporazumno.

2.3. Imovinski odnosi bračnih partnera

Imovinski režim bračnih partnera je skup pravnih normi, kojima se regulišu imovinski odnosi između bračnih partnera međusobno, kao i imovinski odnosi bračnih partnera i trećih lica.

⁵³ Član 39 i 40 Zakona o braku i porodičnim odnosima RS

⁵⁴ Ibid.

Pored zakonskih normi, ostavljena je mogućnost bračnim partnerima da ugovorom regulišu međusobne imovinske odnose, kao i imovinske odnose u odnosu na sva treća lica. Ugovori, kojim bračni partneri uređuju međusobne imovinsko pravne odnose, zaključuju se u formi notarski obrađene isprave, osim u slučaju davanja poklona uobičajne vrijednosti, kada takav postupak nije drugačije regulisan drugim zakonom.

Zakonski imovinski režim podrazumijeva posebnu imovinu svakog bračnog partnera i zajedničku imovinu supružnika. Zakonski imovinski režim primjenjuje se na imovinu, ukoliko bračni partneri međusobne imovinsko pravne odnose nisu regulisali ugovorom. Kod zajedničke imovine, uspostavljeno je zajedničko vlasništvo bračnih partnera, te se kao takvo upisuje u zemljišne knjige. Zabranjeno je raspolaganje zajedničkom imovinom od jednog bračnog partnera. Bračni partneri zajedničkom imovinom upravljaju putem sporazuma, osim obavljanja poslova redovnog upravljanja kada se podrazumijeva postojanje pristanka drugog bračnog partnera. Suprotna rješenja kod upravljanja imovinom, bračni partneri mogu urediti putem ugovora. Tako, putem ugovora postoji mogućnost regulisanja upravljanja i raspolaganja zajedničkom imovinom od samo jednog bračnog partnera, s tim što bračni partner koji je dao svoj pristanak na takvo rješenje, može osim u nevjeme, u svakom trenutku isti i opozvati.⁵⁵

U skladu sa zakonskim imovinskim režimom, zajednička imovina se dijeli na jednake dijelove, osim u slučaju kada jedan od bračnih partnera dokaže da je u stvaranju zajedničke imovine doprinijeo u većem dijelu. Mala i zanemarljiva razlika u doprinosima bračnih partnera zajedničkoj imovini ne uzima se u obzir. U pogledu toga šta je udio svakog bračnog partnera, sud uzima u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, a posebno prihode, pomoć jednog bračnog partnera drugome, zaštitu djece i obrazovanje, obavljanje poslova u domaćinstvu, brigu o kući, kao i bilo koji drugi oblik rada i saradnje u upravljanju, održavanju i povećavanju zajedničke imovine.⁵⁶ Nakon podjele zajedničke imovine, bračni partneri mogu predložiti da se u udio jednog od njih uračunaju i predmeti za obavljanje

55 Član 65 Zakona o braku i porodičnim odnosima RS

56 Član 73 Zakona o braku i porodičnim odnosima RS

profesije ili sticanje prihoda na drugi način. Ista mogućnost je predviđena i za predmete namijenjene za lične potrebe jednog bračnog partnera.

U posebnu imovinu spada sve ono što je jedan bračni partner stekao prije sklapanja braka, kao i sva imovina stečena besplatnim putem u toku trajanja braka. U posebnu imovinu ulaze i svi predmeti manje vrijednosti, namijenjeni ekskluzivno za ličnu upotrebu jednog bračnog partnera, bez obzira na izvor ili metod njihovog sticanja. Posebnom imovinom svaki bračni partner upravlja i raspolaže samostalno.

Za zajedničke obaveze koje proizilaze iz ukupne aktivne i pasive, a koje se preuzimaju u odnosu na potrebe porodice, bračni partneri odgovaraju solidarno, zajedničkom i posebnom imovinom svakog od njih. Suprotno tome, za posebne obaveze, odnosno obaveze koje je jedna bračni partner preuzeo prije braka, kao i obaveze stečene u toku braka, a koje se ne odnose na zajedničke obaveze bračnih partnera, odgovara bračni partner koji je preuzeo obaveze posebnom imovinom i svojim dijelom zajedničke imovine.⁵⁷

Ugovorni imovinski režim podrazumijeva postojanje ugovora u obliku notarski obrađene isprave, kojim bračni partneri regulišu imovinsko-pravne odnose na drugačiji način od zakonom predviđenih rješenja. Takav ugovor na snagu stupa danom sklapanja braka, ili na određeni dan tokom trajanja braka, ukoliko je takvo rješenje predviđeno u ugovoru. Predmet ugovora su sva imovinsko-pravna pitanja bračnih partnera u toku trajanja braka, ali i u slučaju razvoda braka, kao i pitanje međusobnog izdržavanja bračnih partnera. Prije zaključenja ugovora, notar je dužan poučiti bračne partnere o značenju i pravnim posljedicama ugovora, te utvrditi da je sadržaj ugovora u skladu sa ustavom i drugim važećim propisima Republike Slovenije.⁵⁸

2.4. Prestanak braka

Brak prestaje smrću jednog bračnog partnera, proglašenjem jednog bračnog partnera umrlim i razvodom braka.

Sporazumni razvod braka podrazumijeva sporazum bračnih partnera

57 Član 77 Zakona o braku i porodičnim odnosima RS

58 Član 84 – 94 Zakona o braku i porodičnim odnosima RS

o prestanku trajanja braka pod uslovom da se takav sporazum sklapa u formi notarski obrađene isprave, da sadrži odredbe o odgajanju i starateljstvu nad zajedničkom djecom, podjelu zajedničke imovine i odredbe o izdržavanju bračnog partnera koji nema dovoljno sredstava za život i nesposoban je za rad. Ukoliko sud utvrdi da sporazum o razvodu braka ne sadrži sve naprijed navedene elemente, zahtjev za sporazumni razvod braka će se odbaciti.⁵⁹

Osim sporazumnog razvoda braka o kojem odlučuje sud, u Zakonu o braku i porodičnim odnosima RS predviđa se i sporazumni razvod braka pred notarom. U slučaju kada bračni partneri nemaju zajedničke maloljetne djece, notar će sačiniti sporazum o razvodu braka, u okviru kojeg će se regulisati podjela zajedničke imovine, izdržavanje bračnog partnera koji nema dovoljno sredstava za život i nesposoban je za rad, te ga nakon ovjeravanja dostaviti nadležnoj administrativnoj jedinici, koja sporazum unosi u registar matičnih knjiga.⁶⁰

Postupak za razvod braka, osim sporazumnim putem, može se pokrenuti i tužbom za razvod braka jednog bračnog partnera.

59 Član 96 Zakona o braku i porodičnim odnosima RS

60 Član 98 Zakona o braku i porodičnim odnosima RS

ZAJEDNICA ŽIVOTA OSOBA ISTOG SPOLA U REPUBLICI SRBIJI

1. Brak

U pozitivnom pravu Republike Srbije, brak se određuje kao zakonom uređena zajednica života žene i muškarca.⁶¹ Ovakav stav zakonodavca, odnosno nastojanje da se institut braka definiše, ima svoje uporište u moralnim normama i duboko ukorijenjenom sistemu pravno-političkih vrijednosti, odnosno oslanja se na domaću pravnu tradiciju.

Da brak nije isključivo pravna, već i važna društvena ustanova, najbolje ilustruje forma braka – učešće državnog organa u postupku zaključenja braka, odnosno solemnizacija braka. Punovažnim se smatra samo brak koji je zaključen pred nadležnim državnim organom i u zakonom propisanom postupku. Propisivanjem uslova za punovažnost braka, odnosno kroz određivanje bračnih smetnji, zakonodavac je pokazao jasnu intenciju da se radi o važnom pitanju i da autonomija volje, inače imanentna građanskom pravu, ne može potpuno trijumfovati nad opštim interesom.

Za razliku od vanbračne zajednice kod koje su priznati ograničeni pravni efekti, pravna dejstva braka brojna su i raznovrsna. Njihovo uređenje

⁶¹ Čl. 3, st. 1 Porodičnog zakona – u nastavku teksta: PZS (Službeni glasnik Srbije, br. 18/05, 72/11 i 6/15).

predstavlja važan dio pozitivnog porodičnog zakonodavstva. S obzirom na pravnu prirodu, dejstva braka su lična (ličnopravna), lično-imovinska (izdržavanje) i imovinska (imovinskopravna).

Lična dejstva braka nisu jednaka prema svom značaju i sva nisu povezana s ciljem i suštinom braka, pa su shodno tome normirana i različitim pravilima. Imperativna dejstva braka ogledaju se u obavezi uspostavljanja i vođenja zajednice života i obavezi uzajamnog poštovanja i pomaganja (čl. 25 i 26 PZS-a). Dispozitivna dejstva braka su vođenje zajedničkog domaćinstva i određivanje mjesta stanovanja (čl. 27 PZS-a).

Obaveza uzajamnog poštovanja i pomaganja u sadejstvu sa načelom porodične solidarnosti podrazumijevaju da između supružnika, pod zakonom propisanim uslovima, postoji pravo, odnosno obaveza izdržavanja (čl. 28 i čl. 151 PZS-a). Riječ je o pravnim dejstvima braka koja su ličnog karaktera, ali i imovinske prirode.

Konačno, zaključenjem braka i uspostavljanjem zajednice života supružnika stupaju na snagu imovinska dejstva braka, koja su posebno uređena pravilima porodičnog prava, a subsidijarno se primjenjuju pravila stvarnog i obligacionog prava. Kreiranje i primjena posebnih pravila za imovinske odnose, čiji su učesnici lica povezana brakom imaju svoj legitimitet u činjenici da se subjekti odnosa već nalaze u pravnoj relaciji *intuitu personae*, odnosno da je nužna alteracija imovinskog odnosa u pogledu cilja i suštine braka. To se najbolje prepoznaje kroz konceptualizaciju i primjenu režima zajedničke imovine i sistema solidarne odgovornosti za obaveze preuzete radi podmirenja potreba zajedničkog života u braku.

2. Vanbračna zajednica

U pravu Republike Srbije, vanbračna zajednica definisana je kao trajnija zajednica života žene i muškarca, između kojih nema bračnih smetnji (čl. 4 PZS). Iz ovakve definicije vanbračne zajednice jasno se mogu uočiti uslovi za njeno konstituisanje, odnosno pretpostavke za priznavanje

pravnih dejstava vanbračne zajednice.

Prvi od spomenutih uslova odnosi se na trajanje zajednice života. Zakonom je propisano da vanbračna zajednica postoji kada je u pitanju trajnija zajednica života žene i muškarca. Dakle, nije dovoljno da je zajednica života konstituisana (kao što se to zahtijeva u slučaju braka, u smislu ostvarenja cilja braka i ispunjenosti uslova za primjenu pravnih pravila kojima se uređuju lično-imovinska, imovinskopravna i nasljednopravna dejstva braka), već se zahtijeva da ona traje duže vrijeme. Zakonodavac je koristeći kvalifikativ "trajnija" upotrijebio pravni standard, ne precizirajući koji je to minimalan vremenski rok čijim bi protekom navedeni uslov bio ispunjen.⁶²

Drugi uslov za priznavanje pravnih dejstava vanbračnoj zajednici odnosi se na uspostavljanje heteroseksualne zajednice, jer zakonodavac propisuje da je to zajednica žene i muškarca. Na ovaj način eliminisane su bilo kakve mogućnosti da se priznaju pravni efekti vanbračnoj zajednici dva lica istog spola. Dakle, koncept zakonskog uređenja vanbračne zajednice temelji se na istoj platformi kao i pravno uređenje braka.

Prethodnu tvrdnju najbolje potvrđuje treći uslov za postojanje vanbračne zajednice u pravu Republike Srbije. Naime, zakonom se zahtijeva da između vanbračnih partnera nema bračnih smetnji. Na ovaj način, za priznavanje pravnih dejstava vanbračnoj zajednici postavljaju se isti uslovi kao i za punovažnost braka. Drugim riječima, pravnu zaštitu uživaju samo vanbračni partneri iz "slobodne" vanbračne zajednice - oni koji bi međusobno mogli da zaključe punovažan brak.

⁶² U nekim porodičnim zakonodavstvima u regionu precizno je utvrđen rok trajanja zajednice života vanbračnih partnera, kako bi joj se priznala određena pravna dejstva. U R. Hrvatskoj je to tri godine ili kraće, ako je u toj vanbračnoj zajednici rođeno dijete. Isto rješenje prihvaćeno je u zakonodavstvima Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, dok se u Republici Srpskoj, trogodišnji rok za trajanje vanbračne zajednice propisuje kao uslov za priznavanje lično-imovinskih dejstava, a trajanje vanbračne zajednice "duže vremena" kao uslov za primjenu pravila koja vrijede za sticanje i diobu zajedničke imovine bračnih supružnika. U pravu Crne Gore, trajanje vanbračne zajednice "duže vremena" je, pored ostalih, uslov za priznavanje lično-imovinskih dejstava i imovinskopravnih dejstava. Vidi čl. 3 Obiteljskog zakona – dalje: OZ (Narodne novine, br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11, 25/13, 05/15), čl. 3 Porodičnog zakona FBiH – dalje: PZ FBiH (Službene novine FBiH, br. 35/05, 41/05 i 31/14), čl. 5, st. 1 Porodičnog zakona BD – dalje: PZ BD (Službeni glasnik BD, br. 23/07), čl. 12, st. 1 i čl. 284 Porodičnog zakona RS – dalje: PZ RS (Službeni glasnik RS, br. 54/02, 41/08 i 63/14), čl. 12 st. 1 Porodičnog zakona Crne Gore (Službeni list CG, br. 1/07).

Uslovi za ostvarivanje prava i obaveza kod izdržavanja za vanbračne partnere, identično su postavljeni kao i za bračne. Prema tome, pravo na izdržavanje ima vanbračni partner koji nema dovoljno sredstava za život, a nesposoban je za rad ili je nezaposlen (čl. 152 st. 1 PZS-a). Na izdržavanje vanbračnih partnera shodno tome se primjenjuju odredbe o izdržavanju supružnika (opšti i posebni uslovi, određivanje izdržavanja, vremensko trajanje, prestanak, itd. – čl. 152, st. 2 PZS-a). Tužba za izdržavanje može se podnijeti tokom trajanja zajednice života vanbračnih partnera, kao i u roku od jedne godine od dana prestanka vanbračne zajednice, odnosno od dana posljednjeg davanja učinjenog u ime izdržavanja (čl. 279, st. 1 i 5 PZS-a).

Kod imovinskopravnih dejstava vanbračne zajednice vrijede ista pravila, kao i za supružnike. Zakonodavac izričito propisuje da je imovina koju vanbračni partneri steknu u zajednici njihova zajednička imovina, a potom predviđa da se na imovinske odnose vanbračnih partnera shodno tome primjenjuju propisi koji vrijede za imovinske odnose supružnika (čl. 191 PZS-a). Prema tome, vanbračni partneri mogu zaključiti i (pred)bračni ugovor (čl. 188, st. 1 PZS-a).⁶³

Imajući u vidu prethodno, nema sumnje da je vanbračna zajednica u pozitivnom pravu Republike Srbije uređena na istim principima kao i brak, prevashodno na načelima monogamnosti i heteroseksualnosti. Samo partneri iz onih vanbračnih zajednica za koje ne postoje “prepreke” da mogu biti (voljom partnera) konvertovane u brak, uživaju pravnu zaštitu. *Argumentum a contrario*, osobe istog spola mogu zasnovati i konzumirati vanbračnu zajednicu i to nije zabranjeno, ali ne mogu računati na pravnu zaštitu takve zajednice života, jer ona ne zadovoljava uslove da bi njena pravna dejstva bila zakonom uređena – pravno sankcionisana.

Prilikom definisanja vanbračne zajednice, zakonodavac u Republici Srbiji ovu zajednicu je snažno približio braku, moguće u namjeri da se eliminišu razlike u njihovom pravnom dejstvovanju. Međutim, nije izvjesno

⁶³ Termin “bračni ugovor” nije najsrećnije rješenje, jer su ugovarači lica koja nisu zaključila brak. Pravno korektnije bi bilo da se takav ugovor između vanbračnih partnera označava kao “ugovor o uređenju imovinskih odnosa vanbračnih partnera”.

da je zakonodavac u tome uspio, ponajprije iz pravno-logičkih razloga. Naime, brak i kada je zaključen uprkos postojanju neke od bračnih smetnji (kada je rušljiv, ili ništavan) proizvodi pravne posljedice sve do pravosnažnosti sudske odluke kojom se poništava, odnosno poništenje ima dejstvo *pro futuro*. Međutim, budući da se vanbračna zajednica ne može poništavati, nije izvjesno da li će vanbračna zajednica između vanbračnih partnera, koji (zbog neke bračne smetnje) ne bi mogli zaključiti punovažan brak, proizvoditi pravna dejstva i do kojeg momenta.

3. Zajednice života u Prednacrtnu građanskog zakonika Srbije

U Prednacrtnu građanskog zakonika Srbije (u nastavku teksta: Prednacrtn)⁶⁴ prihvaćena je nešto drugačija definicija vanbračne zajednice. Za razliku od one koja je sadržana u odredbama PZS-a, definicija vanbračne zajednice u Prednacrtnu podrazumijeva da vanbračni partneri ne smiju biti krvni srodnici u zabranjenim stepenima (krvni srodnici između kojih nije dozvoljeno zaključenje braka) i da ne mogu istovremeno biti u braku (čl. 4 Prednacrtna).⁶⁵ Dakle, izostavljena je formulacija da kod vanbračnih partnera ne smije postojati ni jedna bračna smetnja. Drugim riječima, zadržane su samo dvije bračne smetnje – krvno srodstvo i prethodni brak, dok su ostale bez pravnog značaja za utvrđivanje postojanja vanbračne zajednice.

Kao i u važećim propisima, vanbračnim partnerima priznaje se pravo, odnosno predviđa obaveza međusobnog izdržavanja, pod istim uslovima

64 Prednacrtn građanskog zakonika Srbije, Vlada Republike Srbije - Komisija za izradu građanskog zakonika, Beograd, 2014.

65 Odredba čl. 4 Prednacrtna glasi: "Vanbračna zajednica je trajnija zajednica života žene i muškarca (vanbračni partneri), između kojih ne postoje krvno srodstvo u zabranjenim stepenima i bračnost". Sintagma "krvno srodstvo u zabranjenim stepenima" nije uobičajena u domaćoj pravnoj tradiciji. Međutim, na osnovu paralela sa brakom i principa na kojima se uređuje brak, a koji su poslužili kao osnova i za pravno uređenje vanbračne zajednice, može se izvesti zaključak da je intencija redaktora teksta da se ne može zasnovati vanbračna zajednica kojoj se priznaju pravni efekti između onih krvnih srodnika koji međusobno ne mogu zaključiti brak.

kao i za supružnike (čl. 175 Prednacrtu). Nikakvih promjena u odnosu na važeći zakon nije bilo ni u pogledu roka u kojem se može podnijeti tužba za izdržavanje (čl. 319 Prednacrtu). Kod regulacije imovinskopravnih dejstava vanbračne zajednice nema nikakvih razlika u odnosu na odredbe PZS-a. Prema tome, imovina koju vanbračni partneri steknu u zajednici njihova je zajednička imovina, odnosno na imovinske odnose vanbračnih partnera primjenjuju se propisi koji vrijede za imovinske odnose supružnika (čl. 231 Prednacrtu).

Kao alternativa, u Prednacrtu se pominje i član 4a, koji se odnosi na istospolne zajednice. U članu 4a Prednacrtu propisano je da će se zajednica lica istog spola urediti posebnim zakonom. Dakle, redaktori teksta Prednacrtu nisu isključili mogućnost pravnog uređenja zajednice osoba istog spola, čime se otvara prostor da se ovo pitanje raspravi i postane zakonska materija. Istini za volju, predložena formulacija, u slučaju njenog prihvatanja, upućuje na donošenje posebnog zakona unutar kojeg će se zajednica osoba istog spola biti detaljnije uređena, što je uostalom uobičajena uporednopravna praksa u zemljama regiona, od kojih su neke već članice Evropske unije.

Po svemu sudeći, pravna sudbina zajednica života lica istog spola u velikoj mjeri zavisi od spolitičkog faktora i (ne)postojanja političke volje da se ovo pitanje uredi. Čak ni usvajanje člana 4a Prednacrtu i njegovo stupanje na snagu ne okončava problem, jer, kako je već rečeno, samo upućuje na donošenje zakona, koji će biti *lex specialis*.

Kod regulative braka nema većih izmjena u odnosu na pozitivno pravo, ali su razrađene i dopunjene odredbe koje se odnose na zaključenje braka (između ostalog, uvodi se crkvena forma braka) i prestanak braka, odnosno precizirane su i razrađene odredbe o izdržavanju i imovinskim odnosima supružnika.

4. Model zakona o registrovanim istospolnim zajednicama

U okviru projekta *Borba protiv diskriminacije i izgradnja kulture tolerancije putem dijaloga, pravnih reformi i praćenja diskriminatorne prakse*, koji je realizovao Centar za unapređenje pravnih studija iz Beograda, sačinjen je Model zakona o registrovanim istospolnim zajednicama (u nastavku teksta: Model zakona).⁶⁶

4.1. Pojam i registracija istospolne zajednice

U Modelu zakona registrovana istospolna zajednica, odnosno registrovano partnerstvo, definiše se kao zajednica života dva punoljetna lica istog spola, koja su registrovala svoj građanski partnerski odnos pred nadležnim organom javne vlasti (čl. 2 Modela zakona).

Istospolna zajednica registruje se pred matičarom, na osnovu prethodno podnesenog zahtjeva za registraciju, u prisustvu budućih partnera i dva punoljetna i poslovno sposobna svjedoka. U propisanom postupku koji, između ostalog, podrazumijeva upoznavanje budućih partnera o pravnim posljedicama registracije, matičar uzima izjave partnera o pristanku na registraciju istospolne zajednice, a zatim proglašava istospolnu zajednicu registrovanom, te je upisuje u matičnu knjigu rođenih i registar istospolnih zajednica (čl. 9 - 14 Modela zakona). Dakle, postupak registracije prema Modelu zakona ima dosta sličnosti sa postupkom zaključenja braka.

Sličnosti postoje i kod predviđanja uslova za punovažnost registrovane istospolne zajednice, odnosno u smislu definisanja smetnji za registraciju istospolne zajednice. Istospolna zajednica ne može biti registrovana: ako ne postoji slobodna volja jednog od budućih partnera, ako je jedan od budućih partnera nesposoban za rasuđivanje, ili ako je mlađi od 18 godina, ili se već nalazi u registrovanoj istospolnoj zajednici, odnosno ako

⁶⁶ Tekst Modela zakona objavljen je u publikaciji *Model zakona o registrovanim istopolnim zajednicama* (ur. Saša Gajin), Centar za unapređenje pravnih studija, Beograd, 2012.

među ovim licima postoji odnos usvojenja, starateljstva ili hraniteljstva, ili se ova lica nalaze u krvnom srodstvu u pravoj liniji ili u pobočnoj liniji do četvrtog stepena, odnosno ako su tazbinski srodnici u prvom stepenu prave linije (čl. 7 Modela zakona).

4.2. Pravna dejstva registrovane istospolne zajednice

Registrovani partneri dužni su da se uzajamno izdržavaju. Partner ima pravo na izdržavanje od drugog partnera, srazmjerno njegovim mogućnostima, ako nema dovoljno sredstava za život, a nesposoban je za rad ili je nezaposlen. Pravo na izdržavanje nema nesavjestan partner – onaj koji je *ab initio* znao za uzrok rušljivosti ili ništavosti registrovane zajednice, odnosno obaveze izdržavanja oslobađa se onaj partner kod kojeg bi utvrđivanje takve obaveze predstavljalo očiglednu nepravdu (čl. 16 Modela zakona). Dakle, objektivni i subjektivni uslovi za izdržavanje, definisani su po uzoru na istovrsna (pozitivnopravna) pravila koja vrijede za vanbračnu zajednicu.

Druga grupa pravnih dejstava koju bi prema Modelu zakona zakonodavac u Republici Srbiji trebalo da prizna registrovanoj istospolnoj zajednici su imovinskopravna dejstva. Po ugledu na zakonski bračni imovinski režim i u Modelu zakona se predviđa postojanje posebne i zajedničke imovine (čl. 23 Modela zakona). Pravila o pravnom kvalifikovanju imovine stečenom tokom trajanja registrovane istospolne zajednice, odnosno definisanje posebne imovine ne razlikuje se od pozitivnopravnih propisa kojima se uređuju imovinski odnosi supružnika (čl. 24 i 25 Modela zakona). Isto vrijedi i za upravljanje i raspolaganje zajedničkom imovinom, uključujući i primjenu pravne fikcije da su oba partnera upisana u javni registar nepokretnosti kao vlasnici nekretnine koja je u zajedničkoj svojini, čak i kada je upis izvršen na ime samo jednog od njih (čl. 26 i 27 Modela zakona). Uređenje podjele zajedničke imovine, odnosno odgovornosti za obaveze, također, ne razlikuje se od pravila koja se u PZS-u predviđaju za supružnike (čl. 28 i 29 Modela zakona).

Na kraju, ne i najmanje važno, u Modelu zakona, za partnere se

predviđa mogućnost zaključenja ugovora na osnovu kojeg međusobne imovinske odnose na postojećoj ili budućoj imovini mogu urediti drugačije, nego što je predviđeno prethodno citiranim propisima (čl. 30 Modela zakona). Pored navedenog, odredbama Modela zakona vrši se upliv u nasljednopravne propise, pa se predviđa da partner iz registrovane istospolne zajednice ima istu nasljednopravnu poziciju kao bračni drug (čl. 32 Modela zakona).⁶⁷

4.3. Prestanak registrovane istospolne zajednice

U Modelu zakona predviđeno je da registrovana istospolna zajednica može prestati smrću partnera, poništenjem i raskidom (čl. 39 Modela zakona). Razumije se, poništenje ništavog ili rušljivog registrovanog istospolnog partnerstva može uslijediti samo ukoliko nije bio ispunjen neki od uslova za njegovu punovažnost, odnosno ukoliko partnerstvo nije registrovano u skladu sa propisanim postupkom, ili je registrovano uprkos postojanju neke od smetnji za registraciju (čl. 40 – 42 i čl. 44 – 46 Modela zakona).

S druge strane, raskid registrovanog istospolnog partnerstva može zahtijevati svaki od partnera, ako su njihovi odnosi ozbiljno i trajno poremećeni, ili kada se objektivno ne može ostvariti zajednica života partnera (čl. 43 Modela zakona). Sudski postupak za raskid registrovanog istospolnog partnerstva pokreće se tužbom ili sporazumom o raskidu.

⁶⁷ Osim navedenih pravnih dejstava registrovane istopolne zajednice, koja bi trebalo da budu priznata prema Modelu zakona, predviđa se i priznavanje partneru prava na naknadu štete u slučaju smrti ili teškog invaliditeta drugog partnera prema opštim pravilima o naknadi štete, kao i pravo na poreske olakšice u svim pravnim poslovima na koja se primjenju pravila o oslobođenju od obaveze plaćanja poreza za odnose između bračnih drugova, zatim pravo u slučaju bolesti partnera, prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, te određena prava u toku krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija (čl. 34 – 38 Modela zakona).

4.4. Ostali aspekti pravnog uređenja registrovane istospolne zajednice

Van svake sumnje je da su redaktori Modela zakona prilikom izrade komentarisanih rješenja imali u vidu upravo važeće propise Republike Srbije kojima se uređuje zaključenje i prestanak braka, odnosno odnosi između bračnih drugova i vanbračnih partnera. To potvrđuju i odredbe Modela zakona u kojima se predviđa da se na uslove i postupak registracije istospolnog partnerstva, kao i na izdržavanje i imovinske odnose partnera koja nisu uređeni Modelom zakona shodno primjenjuju pravila iz PZS-a, odnosno odredbe kojima se omogućuje primjena odredaba PZS-a i Zakona o parničnom postupku o pitanjima u vezi sa poništenjem i raskidom registrovanog istospolnog partnerstva, ako pravilima Modela zakona nije predviđeno drugačije (čl. 8, 14, 22, 31 i 49 Modela zakona).

PRAVA OSOBA ISTOSPOLNE ORIJENTACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Istospolna zajednica nije priznata u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine. Legalizacija istospolnih zajednica predstavlja jedan od narednih koraka koje Bosna i Hercegovina mora ispuniti ukoliko se želi pridružiti Evropskoj uniji. Iako zakonodavac istospolnim partnerima ne pruža nikakvu zaštitu, ipak postoje određene oblasti u kojima osobe istospolne orijentacije imaju određena prava.

1. Dekriminalizacija istopolnih odnosa

Krivični zakon Bosne i Hercegovine ne normira krivična djela protiv spolne/rodne/seksualne slobode, ova djela su inkriminisana u entitetskim krivičnim zakonima i Krivičnom zakonu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Krivični zakon BiH samo u jednoj odredbi spominje seksualnu orijentaciju. U članu 145, st. 1 KZ BiH inkriminiše se krivično djelo povrede ravnopravnosti čovjeka i građanina: „Službena ili odgovorna osoba u institucijama Bosne i Hercegovine koja na osnovu razlike (...) seksualnoj orijentaciji (...) uskrati ili ograniči građanska prava utvrđena Ustavom Bosne i Hercegovine, ratificiranim međunarodnim ugovorom, zakonom Bosne i

Hercegovine, drugim propisom Bosne i Hercegovine ili općim aktom Bosne i Hercegovine, ili koja na osnovu ove razlike ili pripadnosti ili kojem drugom položaju daje pojedincima neopravdane povlastice ili pogodnosti, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina“.

Prema raspoloživim podacima Ministarstva pravde BiH, na Sudu Bosne i Hercegovine se nije vodilo, niti se vodi, nijedan postupak zbog krivičnog djela diskriminatornog karaktera, inkriminirano članom 145 Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, te stoga nema ni presuda za ovo krivično djelo. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine nije primilo nijedan krivični izvještaj ili prijavu, niti je donijeta naredba o provođenju istrage za učinjeno krivično djelo iz ovog člana.⁶⁸ Ovo nikako ne treba tumačiti na način da u BiH ne postoji povreda ovog člana. Naprotiv, ovakvo stanje samo potvrđuje činjenicu da su građani u BiH neinformisani o ostvarivanju i zaštiti prava koja im pripadaju.

Reformom krivičnih zakona u BiH izvršenom od 1996. do 2003. godine, u oblasti regulative spolnih delikata desile su se velike promjene. Za razliku od starijih krivičnih zakonodavstava na području BiH, u kojim je veći broj ponašanja u ovoj oblasti čovjekovog života bio inkriminisan nezavisno od toga da li ih je pojedinac vršio dobrovoljno ili ne, moderna koncepcija zakonske regulative polazi od stava da je čovjekova seksualnost dio njegove intime u koju država ne treba da zadire normama krivičnog prava, pa čak ni onda kada se radi o spolno inverznom ponašanju, osim ako takvo ponašanje nije praćeno nasiljem ili različitim oblicima zloupotrebe.⁶⁹ U skladu sa modernom koncepcijom krivičnog zakonodavstva i stava u oblasti spolnih delikata, seksualni akti između osoba istog spola su dekriminalizovani u BiH. Dekriminalizacija seksualnih odnosa osoba istog spola, prvo je učinjena u Krivičnom zakonu Federacije (1996), potom Krivičnom zakonu RS (1998) i na kraju u Krivičnom zakonu BD BiH (2003).

68 Sedmi i osmi periodični izvještaj o primjeni međunarodne Konvencije o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije (CERD) u Bosni i Hercegovini. Preuzeto sa web stranice, dana 7.7.2011. godine: <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/LjudskaPrava/PeriodicnilzvestajCERDbos.pdf>

69 **Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini**, Knjiga II, Zajednički projekt Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005., str. 1578

Zbog pravnog nepriznanja istospolnih zajednica života u BiH, osobe istospolne orijentacije su van sfere krivičnog zakonodavstva i to ne na način da se takvim osobama uskraćuju određena prava, već naprotiv, priznaju im se veća prava nego što imaju osobe heteroseksualne orijentacije. Primjer možemo pronaći u određenju krivičnog djela vanbračna zajednica sa maloljetnom osobom.⁷⁰ Krivični zakon Federacije BiH i BD-a normira da će se punoljetna osoba koja živi u vanbračnoj zajednici sa maloljetnom osobom uzrasta do šesnaest godina kazniti novčanom kaznom, ili kaznom zatvora do dvije godine, dok se u Krivičnom zakonu RS normira uzrast od četrnaest do šesnaest godina.⁷¹ *Ratio legis* prednje inkriminacije nije zaštita braka, već zaštita maloljetnih osoba. Vanbračna zajednica se u oblasti krivičnog prava, shvata kao zajednica osoba različitoga spola koja se manifestuje kroz zajedničko življenje.⁷² Kako se navedeno krivično djelo odnosi na heteroseksualnu vanbračnu zajednicu, zajednice života osoba istoga spola ovom odredbom nisu inkriminisane. Shodno tome, može se zaključiti da je osobama istospolne orijentacije dozvoljeno da žive sa maloljetnicima istog spola koji imaju manje od šesnaest godina starosti u FBiH i BD, a u RS sa maloljetnicima između četrnaest i šesnaest godina starosti. Ovo je samo jedan primjer, koji potvrđuje da pravo mora prepoznati i uzeti u obzir promjene i dešavanja koja se odvijaju u društvenim odnosima.

2. Donošenje antidiskriminacijskog zakonodavstva u BiH

Proces donošenja antidiskriminacijskih zakona u pogledu zabrane diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije u BiH počinje 2003. godine, stupanjem na snagu Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH.⁷³ Ovim

70 Član 216 KZFBiH, član 204 KZ RS, član 213 KZ BD BiH

71 Djeca do četrnaest godina pravno su zaštićena propisivanjem drugog krivičnog djela – spolno nasilje nad djetetom. Suštinu inkriminacije predstavlja apsolutna zabrana bilo kakvih spolnih radnji sa djetetom, neovisno od toga što su one dobrovoljne, ili čak i inicirane od strane djeteta. **Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini**, str. 1578.

72 Ibid. str. 1603

73 Zakon o ravnopravnosti spolova (Službeni glasnik BiH br. 16/03, 102/09)

Zakonom u članu 2, st. 3, zabranjuje se diskriminacija, između ostalog, i na osnovu spola i spolne orijentacije. Svrha Zakona o ravnopravnosti spolova određena je u samom nazivu zakona. Zakonodavac je primat dao zabrani diskriminacije na osnovu spola, što je potvrdio i u članu 1, u kojem se navodi: „Ovim zakonom uređuje se, promovira i štiti ravnopravnost spolova i garantiraju jednake mogućnosti svim građanima, kako u javnoj tako i u privatnoj sferi društva, te sprečava direktna i indirektna diskriminacija zasnovana na spolu“. U Zakonu o ravnopravnosti spolova u dijelu „definicije“, nije čak ni data ni definicija spolne orijentacije.

Zakon o zabrani diskriminacije u BiH⁷⁴ stupio je na snagu 2009. godine. Prema članu 2 ovog Zakona, diskriminacijom će se, u smislu ovog zakona, smatrati „svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu, ili grupi lica, na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, spolnog izražavanja ili orijentacije, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogućiti ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima javnog života“.⁷⁵

Usvajanje Zakona o zabrani diskriminacije praćeno je jakim pritiskom Međureligijskog vijeća u BiH. Ovo vijeće je podržavalo donošenje zakona, pri čemu su naročito isticali pitanje zapošljavanja u vjerskim institucijama i pitanje mogućnosti zaključenja istospolnog braka. Uticaj Međureligijskog vijeća u BiH na donošenje ovog Zakona vidljiv je u odredbi člana 5, st. 1, tačka h, u kojoj se propisuju izuzeci od principa jednakog postupanja. Nacrt Zakona o zabrani diskriminacije nije sadržavao navedenu odredbu.

⁷⁴ Zakon o zabrani diskriminacije (Službeni glasnik BiH br. 59/09)

⁷⁵ „Spolna (seksualna) orijentacija uključuje homoseksualne, heteroseksualne i biseksualne osobe i razlikuje se od spolnog izražavanja, jer obuhvata shvatanje i samoodređenje osobe. Određena osoba ne mora nužno izražavati svoju spolnu orijentaciju svojim ponašanjem“. Vehabović, Izmirlija, Kadribašić, **Komentar Zakona o zabrani diskriminacije sa objašnjenjima i pregledom prakse u uporednom pravu**, Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010., str. 56.

Ovom odredbom se propisuje da se „slijedeće mjere neće smatrati diskriminacijskim kada se određenim mjerama ostvaruje legitiman cilj i ako postoji razuman odnos proporcionalnosti između sredstava koja se koriste i cilja koji se nastoji realizovati, kada prilikom zasnivanja radnog odnosa, uključuju u članstvo, te u djelovanju koje je u skladu sa naukom i poslovanjem registrovanih crkava i vjerskih zajednica u BiH, kao i druge javne ili privatne organizacije koje djeluju u skladu sa ustavima i zakonima, ako to zahtijevaju vjerske doktrine, uvjerenja ili ciljevi“.

U navedenoj odredbi pažnju zaslužuje posljednji dio rečenice „kao i druge javne ili privatne organizacije koje djeluju u skladu sa ustavima i zakonima, ako to zahtijevaju vjerske doktrine, uvjerenja ili ciljevi“. Iz doslovnog tumačenja ovog dijela norme proizlazi da se izuzeci od jednakog postupanja odnose na bilo koju javnu ili privatnu organizaciju. Uzmemo li u obzir da je javna organizacija bilo koja organizacija osnovana od države, ili kojom upravlja država, može se konstatovati da je ovakvo određenje preširoko. Naime, kao javne organizacije pojavljuju se upravne organizacije, sudovi, javna preduzeća i slično, te bilo bi neopravdano i nesvršishodno u svim javnim organizacijama primjenjivati izuzetke od jednakog postupanja, ako to zahtijevaju vjerske doktrine, uvjerenja ili ciljevi.

Ministarstvo za ljudska prava BiH daje slijedeće tumačenje člana 5, st. 1, tačka h Zakona o zabrani diskriminacije: „U pripremi zakona utvrdili smo da se tačka (h) u cjelini odnosi na vjerske organizacije, odnosno javne ili privatne organizacije koje su osnovane ili kao privatne ili kao javne takve organizacije, od strane nekih fizičkih osoba ili u saradnji sa vjerskim organizacijama kao što su vjerske škole (i/ili organizacije koje su uspostavljene kao vjerske humanitarne organizacije za određenu grupu (iako većina njih djeluje i za interes drugih grupa) kao što su humanitarna društva: Merhamet, Kolo srpskih sestara, Caritas, Dobrotvor, La Benevolencija itd...)...? 'ako zahtijevaju vjerske doktrine, uvjerenja ili ciljevi'... tako da se prilikom izbora osobe za zaposlenje u njima npr. osobe samo jednog spola ili određene vjeroispovijesti, neće smatrati diskriminacijom'„.⁷⁶ Tumačenje

⁷⁶ Tumačenje odredbe člana 5, st. 1, tačka h Zakona o zabrani diskriminacije od Ministarstva za ljudska prava BiH dobijeno je na lični upit putem elektronske pošte. Saliha

navedenog člana od Ministarstva za ljudska prava BiH ukazuje da ovaj član obuhvata samo vjerske organizacije koje su osnovane kao privatne ili kao javne.

3. Status LGBT osoba orijentacije prema Ustavu BiH

Potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma,⁷⁷ Bosna i Hercegovina je postala složena država, sačinjena od dva entiteta: Federacije BiH i Republike Srpske. Konačnom odlukom Tribunala za spor oko međuentitetske granice u oblasti Brčko, formiran je Brčko Distrikt BiH.⁷⁸

U BiH nadležnost za donošenje propisa iz porodično-pravne oblasti je na nivou entiteta, te Brčko Distrikta BiH. U tom smislu u BiH ovu oblast uređuju tri porodična zakona: Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine⁷⁹ (u nastavku teksta: PZFBiH), Porodični zakon Republike Srpske⁸⁰ (u nastavku: PZRS) i Porodični zakon Brčko Distrikta⁸¹ (u nastavku: PZBD).

Ustav BiH sadržan je u Aneksu 4 Dejtonskog mirovnog sporazuma. Ustav u materijalnom smislu predstavljaju i drugi aneksi Mirovnog sporazuma. U Aneksu 1 Ustava BiH navedeni su međunarodni sporazumi o ljudskim pravima, Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda sa dodatnim protokolima, kao i opšta načela međunarodnog prava, koji se neposredno primjenjuju u BiH.⁸² Opšta načela međunarodnog

Đuderija, pomoćnica ministra, odgovorila je na lični upit autora, 21.7.2011. godine.

77 Četnaestog decembra 1995. godine Republika Hrvatska, Republika Bosna i Hercegovina i Savezna Republika Jugoslavija, potpisale su Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, poznatiji kao Dejtonski mirovni sporazum.

78 Tekst Aneksa Konačne arbitražne odluke preuzet dana 2.4.2012. godine, sa web stranice: http://www.bdcentral.net/images/stories/Vazni_akti/Konacna_arbitrazna_odluka/Aneks_konacne_arbitrazne_odluke.pdf

79 Porodični zakon Federacije BiH, (Službene novine Federacije BiH, br. 35/05, 41/05,31/14).

80 Porodični zakon Republike Srpske, (Službeni glasnik Republike Srpske, br. 54/02, 41/08, 63/14).

81 Porodični zakon Brčko Distrikta, (Službeni glasnik Brčko Distrikta, br. 66/07).

82 Vidi šire. Kasim Trnka, **Ustavno pravo – drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje**, Sarajevo, 2006.

prava sastavni su dio pravnog poretka Bosne i Hercegovine i entiteta. BiH je potpisnica šesnaest međunarodnih konvencija koje su ugrađene u Ustav BiH. Shodno članu II/2 Ustava BiH, prava i slobode predviđene u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njeni protokoli direktno se primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima. U stavu 3 člana II Ustava BiH, kojim se uređuju ljudska prava i osnovne slobode, taksativno su navedena prava koja su Ustavom garantirana svim građanima BiH. Između ostalih, navedeno je pravo na privatni i porodični život, dom i prepisku (tačka h) i pravo na brak i zasnivanje porodice (tačka j).

U stavu 4 člana II Ustava BiH uživanjem prava i sloboda, predviđenih u članu II Ustava BiH, ili u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I Ustava BiH, osigurano je svim osobama u Bosni i Hercegovini, bez diskriminacije na bilo kojem osnovu, kao što su spol, rasa, boja, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status.

Pravnu snagu opštih načela međunarodnog prava, na koje se poziva Ustav BiH treba razmatrati i u vezi sa drugim izvorima međunarodno-pravnog karaktera, na koje Ustav upućuje. S tim u vezi, može se zaključiti da opšta načela međunarodnog prava, u skladu sa članovima III/3b i IV/3c, te cjelokupnim konceptom ustavnih rješenja nesumnjivo predstavljaju vrijednost koju Ustav štiti. Usaglašenost akata, bilo materijalnih, bilo formalnih, sa opštim načelima međunarodnog prava, dakle, predstavlja ustavnu obavezu za nosioce vlasti u BiH i entitetima. Tako bi kršenje načela međunarodnog prava, predstavljalo i kršenje Ustava u BiH. O primjeni opštih načela međunarodnog prava izjasnio se i Ustavni sud BiH. U predmetu U5/09 zaključeno je da je Ustav BiH povrijeđen u situaciji kada nije u skladu sa odredbama međunarodnog ugovora, koji je BiH potpisala, kao i kada domaći zakon nije u skladu sa odredbama opšteg pravila međunarodnog prava *pacta sunt servanda* prema kojem „svaki ugovor na snazi vezuje članice i one treba da ga dobronamjerno izvršavaju“.⁸³

83 Ustavni sud BiH, Predmet 5/09. Preuzeto sa web stranice, dana 30.6.2011. godine: <http://www.ccbh.ba/bos/odluke/index.php?src=2>

Kod implementacije prava navedenih u članu II Ustava BiH, a u vezi sa članom II/6, Bosna i Hercegovina i svi sudovi, ustanove, organi vlasti, te organi kojima posredno rukovode entiteti, ili koji djeluju unutar entiteta podvrgnuti su, odnosno primjenjuju ljudska prava i osnovne slobode utvrđene Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Shodno članu II/6 Ustava BiH, entiteti, kao i Brčko Distrikt BiH, imaju obavezu primjene Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

U Ustavu BiH, kao i u međunarodnim dokumentima koje je BiH potpisala, ne spominju se seksualna orijentacija ili zabrana diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije. Istraživanje prakse Evropskog suda za ljudska prava, pokazuje da je seksualna orijentacija uvrštena među ostale razloge koje pokriva član 14 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Osobama istospolne orijentacije Evropski sud za ljudska prava osigurao je zaštitu u svim slučajevima koji se odnose na najintimniji dio privatnog života. Ovaj sud je u predmetu Schalk and Kopf protiv Austrije naglasio da stabilna istospolna *de facto* zajednica života spada pod pojam porodičnog života, isto kao što bi bila situacija sa vezom para različitog spola.

Budući da se Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, u skladu sa članom II Ustava BiH direktno primjenjuje u BiH i ima primat nad svim ostalim zakonima, tako se ne može smatrati da u oblasti istospolnih zajednica ne postoji nikakva pravna regulativa u pravu BiH. Iz tumačenja Evropskog suda za ljudska prava odredbe člana 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama proizilazi da u ustavnom sistemu BiH postoje određena prava istospolnih partnera. Iz rezultata analize sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava proizilazi da države, koje su istospolnim partnerima dale mogućnost da zasnuju registrovano partnerstvo kao zakonski oblik zajednice života, moraju osigurati da njihov tretman ne bude lošiji od onog koji imaju partneri različitog spola, osim ako takav tretman nije opravdan veoma bitnim i važnim razlozima.

BiH nije legalizovala ni istospolni brak ni istospolno registrovano partnerstvo, niti je osigurala da tretman osoba istospolne orijentacije koje žive u kohabitaciji ne bude lošiji od tretmana koji imaju kohabitanti različitog spola. Normiranje prava na zasnivanje istospolne kohabitacije je izostalo u pravnom sistemu BiH. Zapravo osobama istospolne orijentacije ne garantuje pravo se na zajednicu života, niti im se priznaju bilo koja prava koja imaju heteroseksualni vanbračni partneri.

4. Istospolna zajednica u porodičnom zakonodavstvu

Za razliku od ranije kada su prava uređivala i priznavala dejstva samo porodici zasnovanoj na braku, u savremenom pravu se napušta razlikovanje između porodica s obzirom na osnov njihovog nastanka.

U pozitivnom pravu u BiH istospolna zajednica nije pravno uređena. Brak i vanbračna zajednica, isključivo je rezervisana za heteroseksualne parove. Prema porodičnim zakonima u BiH, brak je zakonom uređena zajednica života između žene i muškarca.⁸⁴ Prema navedenoj definiciji braka, jedan od bitnih uslova za sklapanje braka u BiH je različitost spolova. Pored ovog, kao bitni uslovi za sklapanje braka normiraju se pristanak osoba koje zaključuju brak i sklapanje braka pred nadležnim organom (matičarom).

Prema PZFBiH i PZBD-u, ukoliko nije ispunjen jedan od uslova za sklapanje braka, ne nastaju pravni učinci braka,⁸⁵ odnosno brak se smatra nepostojećim. Znači, brak sklopljen između osoba istog spola bit će nepostojeći. U PZRS-u stoji drugačije rješenje: neispunjenje bitnog uslova za sklapanje braka, različitost spolova, ne dovodi do nepostojećeg braka, već je uzrok njegove ništavosti. Naime, prema članu 15, st. 1 PZRS-a, ukoliko prilikom zaključenja braka nije bio ispunjen bilo koji od bitnih uslova za zaključenje braka, brak se smatra ništavim. Ništavan brak proizvodi pravne posljedice sve do pravosnažnosti sudske odluke o poništenju takvoga

⁸⁴ Član 6 PZFBiH, član 4, st. 1 PZRS, član 4, st. 1 PZBD

⁸⁵ Član 8, st. 2 PZFBiH, član 6, st. 2 PZBD

braka. Kako PZRS ne poznaje nepostojeći brak postavlja se pitanje, iako samo teoretski, da li dijete rođeno u istospolnom braku, koji bi prema propisima PZRS-u bio ništavan, ima status bračnog djeteta? Uzmimo, naprimjer, da propustom matičara trudna ženska osoba uspije zaključiti brak sa drugom ženskom osobom, pa se u takvom braku rodi dijete. Jedan od uslova da dijete dobije status da je rođeno u bračnoj zajednici jeste da potiče od muškarca koji je u braku sa njegovom majkom. Stoga dijete rođeno u braku dvije osobe istoga spola, makar je taj brak ništavan (a ne nepostojeći) ne bi status rođenja u bračnoj zajednici, jer nije ispunjen jedan od uslova koji se zahtijevaju za sticanje statusa rođenja u bračnoj zajednici.

Vanbračna zajednica, kao i bračna, rezervisana je za heteroseksualne parove. U porodičnim zakonima u FBiH i BD, vanbračna zajednica se normira kao „zajednica života žene i muškarca koji nisu u braku ili vanbračnoj zajednici sa drugom osobom, koja traje najmanje tri godine ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete“.⁸⁶ U PZRS-u vanbračna zajednica se određuje kao „zajednica života žene i muškarca koja nije uređena na način propisan ovim zakonom“.⁸⁷

Prema navedenim definicijama, različitost spolova je uslov i za nastanak vanbračne zajednice. Znači, da bi zajednica života, bilo bračna ili vanbračna, bila pravno priznata u pozitivnom pravu BiH, neophodno je ispunjenje uslova različitosti spolova.

5. Zasnivanje roditeljskog odnosa između istospolnih partnera i djece u porodičnom zakonodavstvu

Prema porodičnim zakonima u BiH, roditeljski odnos može nastati prirodnim putem (rođenjem) ili pravnim putem (usvojenjem). Jedna od razlika između heteroseksualne i istospolne zajednice jeste da istospolni partneri zajednički nikada ne mogu biti biološki roditelji djeteta. Zajednice

⁸⁶ Član 3 PZFBiH, član 5 PZ BD

⁸⁷ Član 12, st. 1 PZ RS

života osoba istog spola nisu normirane u porodičnim zakonima u BiH, tako da ne postoji mogućnost nastanka roditeljskog odnosa, ni prirodnim, ni pravnim putem.

U porodičnim zakonima u BiH postoje dva oblika usvojenja, potpuno i nepotpuno. U FBiH i BD potpuno usvojiti mogu bračni partneri zajednički, te maćeha ili očuh djeteta koje se usvaja, kao i vanbračni partneri koji žive najmanje pet godina u vanbračnoj zajednici.⁸⁸ Prema PZRS-u usvojiti mogu bračni partneri zajednički i maćeha ili očuh djeteta koje se usvaja, dok vanbračni partneri ne mogu potpuno usvojiti dijete.⁸⁹

Prema porodičnim zakonima Federacije BiH i Brčko Distrikta, nepotpuno mogu usvojiti dijete bračni partneri zajednički, jedan bračni partner uz pristanak drugog, te maćeha ili očuh djeteta koje se usvaja, osoba koja nije u braku i vanbračni partneri, koji žive najmanje pet godina u vanbračnoj zajednici, ako za to postoje naročito opravdani razlozi.⁹⁰ U Porodičnom zakonu RS-a, normira se da nepotpuno mogu usvojiti bračni partneri, maćeha ili očuh djeteta, koje se usvaja, i lice koje nije u braku, dok vanbračni partneri ne mogu ni nepotpuno usvojiti dijete.⁹¹

U sva tri porodična zakona normirano je da osoba koja nije u braku može nepotpuno usvojiti dijete. Uzimajući u obzir činjenicu da istospolne zajednice života nisu pravno normirane u porodičnim zakonima u BiH, moramo se zapitati da li prema pozitivno-pravnim propisima postoji mogućnost da jedna osoba istospolne orijentacije nepotpuno usvoji dijete, iako živi u zajednici života sa osobom istoga spola, bez prethodnog pristanka te osobe. Evropski sud za ljudska prava je konstatovao da se prilikom razmatranja najboljeg interesa djeteta u slučajevima kada je aplikant/ica, muškarac ili žena, neoženjen ili neudata, već formirao dom sa partnerom/icom, stav tog partnera/ice i uloga koju će on ili ona svakodnevno i neminovno imati u životu djeteta, koje se uključuje u taj dom, treba biti detaljno ispitan. Ukoliko su upoznate s postojanjem zajednice života, vlasti

88 Član 102 PZFBiH, član 86, stav 2 i 3 PZBD. U PZ BD za zasnivanje potpunog usvojenja od vanbračnih partnera se zahtijevaju i naročito opravdani razlozi.

89 Član 158 PZRS

90 Član 104 PZFBiH, član 87 PZBD

91 Vidi članove 151 i 153 PZ RS

se prilikom razmatranja najboljeg interesa djeteta ne smiju ponašati kao da ne znaju tu činjenicu. Shodno navedenom tumačenju, Evropski sud za ljudska prava, centri za socijalni rad u BiH, prilikom razmatranja najboljeg interesa djeteta u obzir moraju uzeti postojanje zajednice života između osoba istog spola, iako ista nije normirana u pozitivnom pravu BiH. Centar za socijalni rad, u postupku usvojenja mora utvrditi da li bi najbolji interes djeteta bio ugrožen ukoliko bi dijete živjelo u takvoj zajednici života, odnosno da li bi dijete od pojedinaca, samo iz razloga što živi sa istospolnim partnerima/cama, bilo izloženo nasilju (psihičkom ili fizičkom). Centri za socijalni rad bi u ovom slučaju, a prema praksi Evropskog suda za ljudska prava, imali mogućnost odbijanja zahtjeva za usvojenje, obrazlažući svoju odluku time da negativno mišljenje javnosti u BiH o istospolnim zajednicama može dovesti do ugrožavanja najboljeg interesa djeteta.

Situacija je drugačija ukoliko osoba istospolne orijentacije, koja nije u istospolnoj zajednici, podnese zahtjev za usvojenje. Ukoliko ona ispunjava sve zakonom propisane uslove za usvojenje i ako nacionalno zakonodavstvo omogućava osobama koje nisu u braku da usvoje dijete, njemu/njoj se ne može uskratiti mogućnost usvojenja pozivajući se na njegovu/njenu seksualnu orijentaciju. Neopravdano bi bilo tvrditi da usvojenje od osobe istospolne orijentacije nije u najboljem interesu djeteta. Centar za socijalni rad ne bi smio odbiti zahtjev za usvojenje, samo na osnovu seksualne orijentacije usvojitelja/ice. Ukoliko bi organ nadležan za usvojenje takvu osobu odbio samo iz razloga njene seksualne orijentacije, direktno bi kršio Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

ZAKLJUČAK

Brak je oduvijek predstavljao jedan od temelja porodice i predmet interesovanja društva, koje kroz pravnu regulativu nastoji pružiti odgovarajuću pravnu zaštitu, kako bračnim supružnicima, tako i braku kao instituciji. Međutim, reforme u nacionalnim zakonodavstvima, normativni akti međunarodne zajednice, naročito Evropske unije, kao i opšte prilike u savremenom društvu determinisali su značajne promjene. U gotovo svim savremenim pravnim sistemima, partnerima iz vanbračnih zajednica su priznata određena prava i dužnosti, što je odgovor na sve veći broj vanbračnih porodica. S druge strane, ukidanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i sve značajniji uticaj udruženja LGBT osoba, rezultirali su priznavanjem određenih prava i partnerima iz istospolnih zajednica. U nekim zemljama se otišlo i dalje od toga, pa se istospolnim partnerima dozvoljava zaključenje braka, usvajanje djece, medicinski asistirano roditeljstvo itd.

Budući da je pravna regulacija istospolnog partnerstva neminovan proces, koji očekuje sve zemlje koje pretenduju da postanu članice Evropske unije i uopšte sve zemlje koje žele da njihova zakonodavstva budu svrstana u red onih koja ostvaruju visok stepen poštovanja ljudskih prava i sloboda, postavlja se pitanje na koji način to izvesti? Umjesto pitanja da li pravno priznati istospolnu zajednicu, savremeno društvo je u dilemi kako je pravno urediti, koja joj pravna dejstva priznati? U rješavanju ove dileme potrebno je analizirati iskustva drugih zemalja i razmotriti modele koje su one razvile, a pri tome imati u vidu specifičnosti pojedinačnog društva.

Današnje društvo bori se sa brojnim nedaćama, nastojeći da se transformiše u moderno građansko društvo u kojem će tolerancija nadvladati netrpeljivost, a ravnopravnost pobijediti diskriminaciju. Brojne društvene grupe i mnogo brojnije i snažnije od LGBT osoba marginalizovane su, kao što su i važni životni problemi u sjeni različitih trivijalnosti. Ako tome dodamo konzervativnost i elemente patrijarhalnosti u ovdašnjoj porodici, jasno je da većinska heteroseksualna populacija ima izrazito negativan stav

prema LGBT osobama i njihovim zahtjevima.

Poštovanje i zaštita ljudskih prava i sloboda, svijest ljudi o potrebi veće tolerancije prema onima koji su različiti po bilo kojem osnovu, poštovanje privatnosti i ličnog izbora, fundamentalne su vrijednosti koje se ugrađuju u temelj modernog građanskog društva. Predstavnicima LGBT osoba insistiraju na činjenici da je pravo LGBT osoba, kao i heteroseksualnih osoba, da stupe u zajednicu života kako bi svoj odnos sa partnerom učinili sadržajnijim, stabilnijim i sigurnijim, jer istospolnim partnerima se ne obezbjeđuje dovoljna sigurnost, naročito u ekonomskom pogledu. Zajednica života, po pravilu, podrazumijeva i ekonomsku zajednicu, u kojoj se javljaju brojni i raznovrsni imovinski odnosi. Vođenje zajedničkog domaćinstva preuzimanje obaveza za potrebe zajednice, obezbjeđenje i potrošnja sredstava za lične i zajedničke potrebe, upravljanje i raspolaganje zajednički stečenim stvarima i pravima može da, u nedostatku odgovarajuće regulative, uzrokuje dosta nesporazuma, a u slučaju prestanka zajednice i niz složenih pravnih problema koje treba riješiti. Zato se razumnim čini stav da bi trebalo regulisati imovinska i eventualno ličnoimovinska dejstva istospolne zajednice. Time bi položaj istospolnih partnera bio znatno sigurniji i pravno izvjesniji, a uređenje posljedica prestanka zajedničkog života bi bilo jednostavnije i efikasnije. Na koncu, ostatak društva bi trebao biti zainteresovan za što efikasnije rješavanje imovinskih odnosa istospolnih partnera, kao što je zainteresovano za regulaciju istovrsnih problema, kada su u pitanju bračni supružnici, odnosno vanbračni partneri.

S druge strane, otklonjen bio bi i prigovor društvu da ima diskriminatorski stav i propise koji istospolnim parovima ne priznaju nikakva prava i dužnosti koja proizvodi njihova životna zajednica. Ovakav mehanizam zaštite prava partnera u istospolnim zajednicama ne bi se u mnogočemu razlikovao od registrovanog partnerstva, jer suština ne bi trebala biti u formi, već u obimu i vrsti pravnih dejstava koje pravni poredak jedne države priznaje. U prilično konzervativnim društvima, registracija bi, pogotovo u manjim sredinama, mogla značiti i stigmatizaciju osoba koje se odluče na taj korak. Prema tome, modeli uređenja registrovane istospolne zajednice,

koji su već primijenjeni u uporednom pravu, ukazuju na moguće pravce pravnog uređenja istospolnog partnerstva koje ne bi moralo proći proces registracije kao uslov za priznavanje njegovih pravnih dejstava.

Zakonskim regulisanje istospolne zajednice osobama istospolne orijentacije pruža se mogućnost da stupe u zajednicu života u kojoj su jasno definisana međusobna prava i dužnosti. Konačno, uvažavajući specifičnosti pojedinih zakonodavstava, sa dosta argumenata se može braniti stajalište da se pravni položaj partnera u registrovanoj istospolnoj zajednici, u smislu obima i sadržaja prava i dužnosti koja im pravni poredak priznaje, snažno približava onom koji imaju bračni supružnici. Time se otklanja diskriminacija prema LGBT osobama, a brak ipak ostaje sa suštinom i misijom, koji su od prirode i društva određeni.

Autori_ice

Radenko Jotanović rođen je 17.01.1975. godine u Kotor Varošu. Nakon završenog osnovnog i srednjeg obrazovanja, diplomirao je na Pravnom Fakultetu u Banjoj Luci 1998. Godine. U aprilu 2001. godine izabran je za asistenta na predmetima Građansko pravo i Građansko procesno pravo. Na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, 2008. godine magistrirao je sa odlikom na temu: „Pravo građenja - posebno u pravu BiH“, nakon čega je izabran za višeg aistenta na predmetima Građansko pravo i Građansko procesno pravo. Doktorirao je 27.04.2012. godine na Pravnom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci sa temom: „Pravo na fizički integritet ličnosti u građanskom pravu“. U oktobru 2012. godine izabran je u zvanje docenta na predmetu Građansko pravo. Od akademske 2012/13 godine na Pravnom fakultetu u Banjoj Luci izvodi predavanja i vježbe na predmetu Građansko pravo, a od akademske 2013/14 godine predavanja na predmetu Osnove zemljišno – knjižnog prava izvodi i na Arhitektonsko građevinsko geodetskom fakultetu u Banjoj Luci, smijer Geodezija. Od akademske 20015/2016 godine odgovorni je nastavnik na predmetima Zemljišno-knjižno pravo i Notarsko pravo koji se izvode na Master studijama na Pravnom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci.

Mirna Alibegović rođena je 13.06.1991. godine u Tuzli. Nakon završenog osnovno školskog obrazovanja, završila je Meša Selimović gimnaziju i Srednju muzičku školu u Tuzli. 2014. godine završila je studij prava na Pravnom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Dobitnica je nagrada i priznanja postignutim na debatnim takmičenjima, takmičenjima u oblasti krivičnog prava, ljudskih prava i diskriminacije, te na takmičenjima učenika i studenata muzike.

Darko Radić rođen je 25.07.1976. godine. Nakon završenog osnovnog i srednjeg obrazovanja diplomirao je 2000. godine na Pravnom fakultetu Univerziteta u Banja Luci. Magistarski studij završio je 2006. godine

na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, a doktorski studij 2011. godine na Pravnom fakultetu Univerziteta u Banja Luci. Autor je brojnih publikacija i članaka, te član predsjedništva Advokatske komore Republike Srpske, te član upravnog odbora Agencije za osiguranje Republike Srpske. Profesor je na Fakultetu Političkih nauka Univerziteta u Banja Luci i Pravnom fakultetu Univerziteta u Banja Luci. U periodu od 2008. do 2009. godine bio je savjetnik ministra Ministarstva finansija Republike Srpske, od 2011. do 2013. godine savjetnik premijera Republike Srpske.

Boris Krešić rođen je 13. jula 1977. godine u Tuzli, Bosna i Hercegovina. Nakon završenog osnovnog i srednjeg obrazovanja, akademske 2000/2001. godine upisao je studij prava na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu – Odjeljenje u Tuzli i okončao ga akademske 2003/2004. godine, stekavši time zvanje diplomiranog pravnika. Odlukom Senata Univerziteta u Tuzli, od 19. oktobra 2005. godine izabran je u saradničko zvanje asistenta za nastavni predmet „Porodično pravo I i II“ i „Nasljedno pravo“ na Pravnom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Nakon izbora, zasnovao je radni odnos na Univerzitetu u Tuzli – Pravni fakultet. Postdiplomske studije na Pravnom fakultetu Univerziteta u Tuzli, smjer: „Građansko pravo“, kandidat je upisao akademske 2005/2006. godine. Naučno zvanje Magistar društvenih nauka iz oblasti prava, smjer „Građansko pravo“ stekao je 2009. godine. Doktorski studij okončao je 2013. godine kada je i odbranio doktorsku disertaciju pod nazivom: „Zajednice života osoba istog spola u pravu zemalja Evropske unije i perspektive legalizacije u BiH“. Polje istraživanja: istospolne zajednice u pravu EU, prava djeteta, imovinski odnosi bračnih partnera/ica.

O Sarajevskom otvorenom centru

Sarajevski otvoreni centar (SOC) zagovara puno poštivanje ljudskih prava i društvenu inkluziju LGBT osoba i žena. Sarajevski otvoreni centar je nezavisna, nestranačka, neprofitna organizacija koja teži osnažiti LGBT (lezbejke, gej, biseksualne i trans*) osobe i žene kroz jačanje zajednice i građenje pokreta. SOC također javno promovira ljudska prava LGBT osoba i žena, te zagovara unaprijeđeno zakonodavstvo i bolje politike u Bosni i Hercegovini na državnom, evropskom i međunarodnom nivou.

U periodu 2007–2011. radili smo na različitim projektima vezanim za istraživanja iz oblasti političkih nauka, političku edukaciju, književnost, film, umjetničke promocije i međureligijsko obrazovanje, a da nismo imali jasno definisane programe, ured, niti zaposleno osoblje. U 2011. otvorili smo prvi ured i prvi stalno zaposleni tročlani tim počeo je sa radom u Sarajevskom otvorenom centru. Od prvobitna tri (maj 2011. godine), broj članova_ica tima skočio je na 13 stalnih zaposlenika_ca (oktobar 2015. godine).

Sarajevski otvoreni centar je članica nekoliko lokalnih, regionalnih i međunarodnih mreža civilnog društva, te vodi Inicijativu za monitoring EU integracije BiH. Sarajevski otvoreni centar je osnivač i upravlja LGBT web portalom lgbt.ba, bosanskohercegovačkim virtuelnim prostorom namijenjenom javnosti i LGBT zajednici.

www.soc.ba // www.lgbt.ba // www.zenskamreza.ba // www.eu-monitoring.ba

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

342.726-055.3-058.836.6/.837(082)

PRAVNA regulacija životnih zajednica parova
istog spola u Hrvatskoj, Srbiji, Sloveniji i Bosni
i Hercegovini / [autori/ce Radenko Jotanović ...
[et al.]. - Sarajevo : Sarajevski otvoreni centar,
2015. - 68 str. ; 25 cm. - (Edicija Ljudska
prava / Sarajevski otvoreni centar ; knj. 44)

Autori/ce: str. 65-66. - Bibliografija i bilješke
uz tekst.

ISBN 978-9958-536-41-0

1. Jotanović, Radenko

COBISS.BH-ID 22552582

